

LEKGOTLA LA MAEMO A TSHUPATLOTLO

MAEMO A GRAP A TLALEHO YA BENG BA MATLOTLO LE BAEMEDI (GRAP 109)

E phatlaladitswe ke

Lekgotla la Maemo a Tshupatlotlo (Accounting Standards Board)

Phupu 2015

GRAP 109

Ditokelo tsa ho kopitsa © 2016 ke tsa Lekgotla la Maemo a Tshupatlotlo.

Ditokelo tsohle di baballetswe. Ha ho karolo leha e ka ba efe ya phatlalatso ena e ka hlahiswang botjha, ya bolokwa hore e tle e fumanwe hape, kapa ya fetisetswa pele ka tsela efe kapa efe kapa mokgwa leha e ka ba ofe, wa eleketeroniki, wa metjhini, wa kopitso ya foto, wa kgatiso, kapa o mong, ka ntle le ho fumana pele tumello ya Lekgotla la Maemo a Tshupatlotlo. Mongolo o dumelletsweng o phatlaladitswe ka leleme la Senyesemane..

Tumello ya ho hlahisa botjha dikarolo tse mmalwa kgatisong ena ha e atise ho hanelwa.

Dikahare

Maemo a Tshebetso ya Tshupatloto e Ananetsweng ka Kakaretso (Standard of Generally Recognised Accounting Practice)

Tlaleho ya Beng ba Matlotlo le Baemedi

Temana

Selelekela	
Sepheo	.01 - .02
Boholo bo Akaretswang	.03 – .04
Ditlhaloso	.05 - .15
Selekane sa Mong'a matlotlo le moemedi	.06 - .12
Mong'a matlotlo le moemedi	.13 - .15
Ho hlwaya hore na setheo ke mong'a matlotlo kapa moemedi	.16 - .41
Selekane se tlamang	.17 - .23
Ho lekola hore na ke setheo sefe se fumanang molemo phapanyetsanong le ditho tsa boraro	.24 - .41
Tlaleho ya mong'a matlotlo kapa moemedi	.42 - .59
Ho ananela lekeno le ditshenyehelo e le mong'a matlotlo kapa moemedi	.45 - .49
Ho ananela matlotlo le mekitlane e le mong'a matlotlo kapa moemedi	.50 - .59
Tlaleho	.60
Tsebahatso	.61 - .67
Tsebahatso ya baemedi	.63 - .66
Tsebahatso ya beng ba matlotlo	.67
Diphumants'ho tsa nakwana	.68
Letsatsi le qalang	.69
Sehlomathiso sa A – Tataiso le mehlala e hlalosang	
Sehlomathiso sa B – Ditokiso tse latetseng ho Maemo a mang a GRAP	

GRAP 109

Motheo wa diphetho

Tlaleho ya Beng ba Matlotlo le Baemedi

Selelekela

Maemo a Tshebetso ya Tshupatlotlo e Ananetsweng ka Kakaretso (GRAP)

Lekgotla la Maemo a Tshupatlotlo (Lekgotla) ho latela Molao wa Taolo ya Tjhelete ya Setjhaba, Molao wa 1 wa 1999, PFMA (Public Finance Management Act, Act No. 1 of 1999, PFMA), jwalo ka ha o lokisitswe, le laelwa ho hlahisa tshebetso ya tshupatlotlo e ananetsweng ka kakaretso e tsejwang ka hore ke Maemo a Tshebetso ya Tshupatlotlo e Ananetsweng ka Kakaretso (GRAP).

Lekgotla le tlamehile ho hlahisa GRAP bakeng sa:

- (a) mafapha (ho kenyelletswa dikarolo tsa naha le porofentshe le mmuso);
- (b) ditheo tsa setjhaba;
- (c) ditheo tse hwebang (jwalo ka ha ho hlalosewa ho PFMA);
- (d) diinstitjushene tsa molaotheo;
- (e) bomasepala le makgotla, dikhomishene, dikhamphani, dikoporasi, matlole kapa ditheo tse ding tseo e leng tsa bomasepala le ho laolwa ke bona; le
- (f) Palamente le diketsamelao tsa diporofentshe.

Tse ka hodimo mmoho di bitswa "ditheo" Maamong a GRAP.

Lekgotla le dumelletse phethahatso ya Maemo a Tshebetso ya Tshupatlotlo e Amohetsweng ka Kakaretso, GAAP (Standards of Generally Accepted Accounting Practice, GAAP), jwalo ka ha a hlophisitswe ke Lekgotla la Ditshebetso tsa Tshupatlotlo (Accounting Practices Board) mme a phatlalatswa ke Institjute ya Aforikaborwa ya Baakhaontente ba Ngodisitsweng (South African Institute of Chartered Accountants) ho tloha ka la 1 Mmesa 2012, hore e be GRAP bakeng sa:

- (a) dikgwebo tsa mmuso (jwalo ka ha di hlalosewa ho PFMA);
- (b) ditheo tse leng tsa dife kapa dife tsa ditheo tsena mme di laolwa ke tsona.

Dipehelo tsa tjhelete di lokela ho hlalosewa e le tse latelang Maemo a GRAP feela ha di latela le ditaello tsohle tsa Maemo a GRAP a amehang le Ditlhakisetso (Interpretations) leha e ka ba dife tse amehang tsa Maemo a GRAP.

GRAP 109

Bofokodi bofe kapa bofe ba ho tshwaneleha ha Maemo kapa Ditlhakisetso tse boletsweng bo hlakiswa Maamong kapa Ditlhakisetso tseo tsa Maemo a GRAP.

Maemo a GRAP a *Mesebetsi ya Beng ba Matlotlo-Baemedi (Principal-Agent Activities)* a bontshitswe ditemaneng tsa .01 ho isa ho .69. Ditemana tsohle tse Maamong a GRAP di a lekana ka matla. Selelekeleng sa sehlomathiso ka seng ho qoqwa ka maemo le matla a dihlomathiso. Maemo a lokela ho utlwisiswa ka moelelo wa morero wa ona, e leng motheo wa ona bakeng sa sephetho haeba ho tshwaneleha, Tse Etetseng Pele ho Maemo a GRAP, Tse Etetseng Pele ho Ditlhakisetso tsa Maemo a GRAP le Moralo wa Tlhophiso le Tlaleho ya Dipehelo tsa Tjhelete (Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements).

Maemo a GRAP le Ditlhakisetso tsa Maemo a GRAP le ona a lokela ho balwa mmoho le ditaello leha e ka ba dife tse neuweng ke Lekgotla di laela diphumantsho tsa nakwana, ekasitana le melawana efe kapa efe e neuweng ke Letona la tsa Ditjhelete mabapi le matsatsi a qalang a Maemo a GRAP, a phatlaladitsweng Koranteng ya Mmuso (Government Gazette).

Tshupo e ka etswa mona ho Maemo a GRAP a so kang a newa nakong ya ho phatlalatswa ha Maemo ana. Sena se etswa ho qoba ho tshwanela ho fetola Maemo a seng a neuwe ha Maemo a mang a phatlalatswa hamorao. Temana ya .12 ya Maemo a GRAP a Dipholisi tsa Tshupatlotlo, Diphetofo tsa Ditekanyo tsa Tshupatlotlo le Diphoso (Accounting Policies, Changes in Accounting Estimates and Errors) e nehelana ka motheo wa ho kgetha le ho phethahatsa leano la tshupatlotlo ha ho se na tataiso e totobetseng.

Sepheo

- .01 Morero wa Maemo ana ke ho hlalosa dintlhatheo tse lokelang ho sebediswa ke setheo ho lekola hore na ke setho sa selekane sa mong'a matlotlo le moemedi, le hore na ke mong'a matlotlo kapa moemedi ha se kenela diphapanyetsano tlasa maemo a selekane se jwalo.
- .02 Maemo ana ha a hlahe ka kananelo e ntjha kapa ditlhoko tsa tekanyo tse ntjha bakeng sa lekeno, ditshenyehelo, matlotlo le/kapa mekitlane eo e hlahang ho dilekane tsa mong'a matlotlo le moemedi. Leha ho le jwalo, Maemo ana a fana ka tataiso ka hore na lekeno, ditshenyehelo, matlotlo le/kapa mekitlane e lokela ho ananelwa ke moemedi kapa mong'a matlotlo, ekasitana le ho laela hore ke lesedi lefe le lokelang ho tsebahatswa ha setheo se le mong'a matlotlo kapa moemedi.

Boholo bo Akaretswang

- .03 ***Setheo se lokisetsang le ho tlaleha tsa dipehelo tsa tjhelete tlasa motheo wa pokello wa tshupatlotlo, se tla sebedisa Maemo ana ho fumaneng hore na ke mong'a matlotlo kapa moemedi seleaneng sa mong'a matlotlo le moemedi.***
- .04 ***Ha setheo se le setho sa selekane sa mong'a matlotlo le moemedi, se tla sebedisa dintlhatheo tse Maemong ana ho lekola hore na ke mong'a matlotlo kapa moemedi pele se sebedisa Maemo a GRAP a sebetsanang le kananelo le tekanyo ya lekeno, ditshenyehelo, matlotlo le/kapa mekitlane.***

Ditlhaloso

- .05 ***Mareo a latelang a sebediswa Maemong ana ka meelelo e boletsweng:***
- Moemedi ke setheo se laetsweng ke setheo se seng (mong'a matlotlo), ka selekane se tlamang, hore se kenele phapanyetsano le ditho tsa boraro lebitsong la mong'a matlotlo le molemong wa mong'a matlotlo.***
- Mong ke setheo se laelang setheo se seng (moemedi), ka selekane se tlamang, hore se kenele diphapanyetsano le ditho tsa boraro lebitsong la mong le molemong wa mong'a matlotlo ka boena.***
- Selekane sa mong'a matlotlo le moemedi se latela selekane se tlamang seo ho sona setheo se le seng (moemedi), se kenelang diphapanyetsano le ditho***

tša boraro lebitsong la setheo se seng (mong'a matlotlo) le molemong wa setho seo se seng.

Mareo a hlalositsweng Maemong a mang a GRAP a sebediswa Maemong ana ka meelelo e tshwanang le e neuweng ho Maemo ao a mang a GRAP:

Selekane sa Mong'a matlotlo le moemedi

- .06 Molaotheo wa Riphaboliki ya Aforikaborwa, 1996, o bontsha boikarabelo ba maemo a fapaneng a mmuso, mme o laela makala a fapaneng a mmuso kapa mefuta e fapaneng ya ditheo ho phetha mesebetsi e itseng. Melao e tshehetsang lekaleng ka leng la mmuso e hlalosa thomo, matla, seabo le boikarabelo ba ditheo tse itseng ha di kenela mesebetsi e hlalositsweng kahara Molaotheo. Dintlheng tse ngata, melao ena e hlalosa ho thehwa ha ditheo tse arohaneng hore di etse mesebetsi ena. Leha ho le jwalo, ha ho kgonehe ho theha ditheo tse arohaneng maemong ohle, mme ho ka ba le bokgoni le katleho e eketsehileng ha ho sebediswa ditheo tse ding hore di tsamaisa mesebetsi e itseng. Ka lebaka leo, ditheo hangata di na le mesebetsi e phethwang ke ditheo tse ding, kapa di phetha mesebetsi lebitsong la ditheo tse ding. Leha ho le jwalo, qetellong, boikarabelo ba mesebetsi e fapaneng bo ntse bo le ba ditheo tse laetsweng ke molao.
- .07 Moo ditlhophiso tsena di leng teng, ho bohlokwa ho hlwaya hore ke setheo sefe se tla tlaleha tsa diphapanyetsano tse hlahang ho mesebetsi ena, le hore lekeno, ditshenyehelo, matlotlo le/kapa mekitlane e tla hlaha ke efe e lokelang ho ananelwa. Mehlala ya ditlhophiso tse atisang ho ba teng moo setheo se itseng se phethang mesebetsi e itseng lebitsong la se seng lekaleng la bohle e ka kenyelletsa:
- Pokello ya lekeno, ho kenyelletswa makgetho, ditefo le ditefiso tse ding tsa ditheo tse itseng, mohl. ditefo tsa dilaesentshe tsa makoloi tse bokellwang ke masepala bakeng sa mmuso wa porofentshe, le makgetho a bokellwang ke Bolaodi ba Lekeno bakeng sa mmuso wa naha.
 - Kaho ya matlotlo, mohl. matlo a hahuweng molemong wa bajalefa ba lenaneo la kahobotjha le ntshetsopele, bakeng sa mafapha le mekgatlo ya bodulo ya naha le/kapa porofentshe.
 - Phumantsho ya dithoto le ditshebeletso ho baamohedi, mohl. phumantsho ya metsi ho baahi ba itseng ke bomasepala lebitsong la bolaodi ba ditshebeletso tsa metsi.
 - Ditshebeletso tsa tsamaiso ya thepa, tse ka kenyelletsang tlhokomelo ya thepa le pokello ya lekeno, molemong wa lefapha la Mesebetsi ya Setjhaba le/kapa

bomasepala.

- .08 Ditlhophiso tsa menyetla e kgotsofatsang di ka ba mohlala wa selekane sa mong'a matlotlo le moemedi ha setheo se itseng (motsamaisi, eo hangata e leng setheo sa lekala la poraefete) se phethang mesebetsi e itseng lebitsong la setheo se seng (monehi, eo hangata e leng setheo sa lekala la bohle) kamanong le ditho tsa boraro (setjhaba). Setheo se lokela ho lekola hore na selekane sa mong'a matlotlo le moemedi se teng, le hore na ke mong'a matlotlo kapa moemedi selekang se jwalo a sebedisa Maemo ana.
- .09 Ha setheo se laela setheo se seng ho etsa mosebetsi o itseng lebitsong la setheo sa pele, se lokela ho tadima hore na ke setho sa selekane sa mong'a matlotlo le moemedi. Tlhaloso ya selekane sa mong'a matlotlo le moemedi e bua ka setheo se sebeletsang setheo se seng mabapi le diphapanyetsano le ditho tsa boraro. Ha ho se na diphapanyetsano le ditho tsa boraro, tlhophiso ha se selekane sa mong'a matlotlo le moemedi, mme setheo maemong ao se sebetsa tlasa maemo a mang e seng jwalo ka moemedi. Tekolo ya sebopeho sena e ka tshwaneleha haholoholo ho boemo bo latelang bo atisang ho hlaha lekaleng la bohle.
- (a) Ditheo, haholoholo mafapha a naha le porofentshe, a atisa ho kopuwa ho bokella tjelele kahara ditheo tsa setjhaba kapa boromuwa bo bong le hore hamorao a beheletse tjelele eo letloleng le tshwanelehileng la lekeno. Ditlhophisong tse tjena, le hoja mafapha a bonahala e ka a phetha mesebetsi ena lebitsong la letlole la lekeno, ha ho na taelo e itseng e fuweng ke letlole la lekeno mabapi le diphapanyetsano le ditho tsa boraro. Ka lebaka leo, ditlhophiso tse jwalo di ke ke tsa fihlella tlhaloso ya selekane sa mong'a matlotlo le moemedi.
- (b) Moralo le mosebetsi wa lekala la bohle o bolela hore ditheo hangata di laola ditheo tse ding ho latela Maemo a GRAP a Dipehelo tsa Tjelele tse Kopaneng le tse Arohaneng. Le hoja dikamano tsena tsa taolo di bolela hore setheo se laolwang se kgona ho laela mesebetsi ya setheo hore se fumane molemo mesebetsing eo, dikamano tsena ka botsona ha di bontshe boteng ba selekane sa mong'a matlotlo le moemedi. Ke feela moo setheo se laolwang hantlente se laelang setheo se laolang hore se phethe diphapanyetsano le ditho tsa boraro molemong wa sona ho tla bang le selekane sa mong'a matlotlo le moemedi. Ditlhophisong tsa taolo, ho a kgoneha hore selakane se le seng sa mong'a matlotlo le moemedi, kapa ho feta se le seng, se be teng kahara kamano ya taolo.
- .10 “Diphapanyetsano le ditho tsa boraro” kutlwisisong ya Maemo ana di kenyelletsa phethahatso ya diphapanyetsano tse boletsweng le ditho tsa boraro, mohl.

phapanyetsano ya thekiso kapa theko, empa e kenyelletsa hape diphapanyetsano le ditho tse boraro, mohl. ha moemedi a kgona ho rerisana le ditho tsa boraro lebitsong la mong'a matlotlo. Sebopeho sa diphepanyetsano le ditho tsa boraro se hokahantswe le sebopeho sa mesebetsi e phethwang ke moemedi ho latela selekane se tlamang. Mesebetsi ena e ka kenyelletsa hore moemedi a fapanyetsane le ditho tsa boraro ka phumantsho kapa thekiso ya mehlodi, kapa phumano ya mehlodi e tswang ho setho sa boraro lebitsong la mong'a matlotlo.

- .11 Dilekane tsa mong'a matlotlo le moemedi hangata di ba teng ka lebaka la selekane se tlamang pakeng tsa ditho tse seleaneng. Ho ke ke ha etsahala hore setheo se phethe mesebetsi lebitsong la setheo se seng ho se na selekane se tlamang ka ha selekane se laela ditokelo le ditlamo tse tla phethahatswa ke ditho ka mokgwa o itseng.
- .12 Moo ho se nang selekane se tlamang, ho nkwa hore setheo se a itshebeletsa, e seng hore se sebetsa lebitsong la setheo se seng. Ka lebaka leo, ha ho selekane se ka bang teng sa mong'a matlotlo le moemedi ho se na selekane se tlamang.

Mong'a matlotlo le moemedi

- .13 Mong'a matlotlo ke setheo se laelang setheo se seng (moemedi) ho phetha diphapanyetsano le ditho tsa boraro, molemong wa mong'a matlotlo, ho latela selekane se tlamang. Maemo ana a tobisa ho netefatso ya hore na setheo se laela se seng mabapi le diphapanyetsano tse boletsweng le ditho tsa boraro seleaneng se itseng, e seng ho tadima hore na setheo se itseng se laela kapa se na le matla hodima setheo se seng ka kakaretso (tadima temana ya .90(b)).
- .14 Tlaholoso ya moemedi le mong'a matlotlo e sebedisa lereo la "setheo" ho supa ka bobatsi setho se kenetseng selekane. Le hoja beng le baemedi ba atisa ho ba ditheo tse tlalehang, motho ka mong le ena a ka ba mong'a matlotlo kapa moemedi. Molao o ka laela hore mesebetsi e itseng e phethwe ke moofisiri wa sepolotiki, ya kang Letona la lefapha le itseng, kapa mohlanka ya tlalehang wa setheo, e seng hore e phethwe ke setheo se itseng. Motho ka mong'a matlotlo le ena a ka phethahatsa mesebetsi e itseng lebitsong la ditheo tsa setjhaba. Ditaello tsa Maemo ana di sebetsa ka ho lekana ho ditlhophiso tse jwalo le batho ka bomong. Leha ho le jwalo, ka ha batho e se ditheo tse tlalehang, ho bohlokwa ho hlwaya setheo se tlalehang seo moemedi ka mong kapa mong'a matlotlo a se emelang boemong bo jwalo.
- .15 dintlheng tse itseng, setheo se ka bona hore akhaonto kapa letlole le itseng la banka le ka ba le molemo o tswang ho diphapanyetsano tse itseng tse kenelwang le ditho tsa boraro tlhophisong. Setheo kapa motho (kapa setheo seo a se

emelang) se laolang akhaonto ya letlole kapa banka eo o nkwa a le "setheo" se kenetseng selekane.

Ho hlwaya hore na setheo ke mong'a matlotlo kapa moemedi

- .16** *Ha setheo e le setho sa selekane sa mong'a matlotlo le moemedi, se tla lekola hore na ke mong'a matlotlo kapa moemedi ha se tlaleha tsa lekeno, ditshenyehelo, matlotlo le/kapa mekitlane e hlahang ho diphapanyetsano le ditho tsa boraro tse kenetsweng ho latela tlhophiso. Tekolo ya hore na setheo ke mong'a matlotlo kapa moemedi e laela setheo ho lekola hore na diphapanyetsano tseo se di kenetseng le ditho tsa boraro di molemong wa setheo se seng kapa di molemong wa setheo ka bosona.*

Selekane se tlamang

- .17** *Setheo se lekola hore na ke moemedi kapa mong'a matlotlo ka ho lekola ditokelo le ditlamo tsa ditho tse fapaneng tse boletsweng selekaneng se tlamang.*
- .18** Dilekane tsa mong'a matlotlo le moemedi di laolwa ke selekane se tlamang. Ditaello tsa dilekane tsena tse tlamang, haholoholo ditokelo le ditlamo tse thehilweng bakeng sa ditho tse fapaneng, di tataisa tekolo ya setheo ka hore na se phetha diphapanyetsano molemong wa sona ka bosona, kapa molemong wa setheo se seng. Dipehelo le maemo a selekane se tlamang di lokela ho lekolwa ho netefatsa seabo, boikarabelo le bolaodi ba ditho mabapi le mesebetsi le diphapanyetsano tse tla latela di phethwa ho latela tlhophiso eo.
- .19** Bakeng sa Maemo ana, selekane se tlamang ke tlhophiso leha e ka ba efe e laelang ditokelo le ditlamo tse ka phethahatswang ho ditho tse fapaneng selekaneng sa mong'a matlotlo le moemedi mme se ka hlaha ka mekgwa e latelang:
- (a) konteraka e fihlelletsweng pakeng tsa ditho;
 - (b) molao kapa mokgwa o tshwanang, ho kenyelletswa, empa ho sa fellwe ka, melao, melawana, dipholisi, diqeto tse fihlelletsweng ke bolaodi bo kang kabinete, dikomiti tsa phethahatso, makgotla, makgotla a bomasepala le ditaela tsa matona; kapa
 - (c) ka phathahatso ya molao, ho kenyelletswa molao o tlwaelehileng.
- .20** Lekaleng la bohle, ho hlwaya selekane se tlamang ho ka ba boima mme ho atisa ho batla bophahamo bo matla ba kahlolo ka lebaka la bosiyo ba tumellano ya

semoalo pakeng tsa ditho. Ha ho se na (a) ho isa ho (c) tse ka hodimo, tlhophiso e netefatsang ditokelo le ditlamo, bakeng sa ditho tse fapaneng tsa selekane, ka diketso tse fetileng tseo, ho feteng ha nakong, di bakileng hore setho ka seng se hloke kgetho leha e ka ba efe e utlwahalang ntle le ho sebetsa ka tsela e itseng mabapi le selekane, hape e ka hlahisa selekane se tlamang.

- .21 Selekane se tlamang se ka sebedisa lereho la "mong'a matlotlo" kapa "moemedi" bakeng sa ditho tse boletsweng seleaneng. Le hoja mareho ana a sebediswa ka molao bakeng sa ditho tse itseng seleaneng, setheo se lokela ho lekola, ho shejwa dintlhatheo tse Maemong ana, hore na tlhophiso ke selekane sa mong'a matlotlo le moemedi le hore na setheo ke mong'a matlotlo kapa moemedi.
- .22 *Moo dipehelo tsa selekane se tlamang di noloatswang, ditho tsa selekane di tla lekola botjha hore na di sebetsa jwalo ka mong'a matlotlo kapa moemedi ho latela Maemo ana.***
- .23 Tekolo ya hore na setheo ke mong'a matlotlo kapa moemedi e theilwe ho maemo a hlalositsweng seleaneng se tlamang. Haeba maemo ana a noloatswa, sena se ka baka hore ho be le phetoho ya tlhophiso hore e be mong'a matlotlo kapa moemedi, kapa e ka ba le ditlamorao bakeng sa kananelo le tekanyo ya lekeno, ditshenyehelo, matlotlo le/kapa mekitlane. Diphetoho leha e ka ba dife di tlalehwa ka ho sebedisa Maemo a GRAP a Dipholisi tsa Tshupatlotlo, Diphetoho tsa Ditekanyo tsa Tshupatlotlo le Dipholiso.

Ho lekola hore na setheo se fumana menyetla ho diphapanyetsano le ditho tsa boraro

- .24 *Ha setheo se leng seleaneng sa mong'a matlotlo le moemedi se nka qeto ya hore se kenele phapanyetsano le ditho tsa boraro molemong wa setheo se seng, maemong ao ke moemedi. Haeba setheo se nka qeto ya hore ha se moemedi, maemong ao ke mong'a matlotlo phapanyetsanong.***
- .25 *Setheo ke moemedi ha, mabapi le diphapanyetsano le ditho tsa boraro, ditekanyetso tsohle tse tharo di le teng, ntle le ka moo ho hlalositsweng temaneng ya .26:***
- (a) *Ha se na matla a ho laela dipehelo le maemo a matla a phapanyetsano.***
- (b) *Ha se na bokgoni ba ho sebedisa mehlodi yohle, kapa e batlang e le yohle, e hlahang ho diphapanyetsano molemong wa sona ka bosona.***
- (c) *Ha se kotsing ya diphetophetoho tsa diphetho tsa phapanyetsano.***
- .26 *Moo setheo se fuweng matla a itseng ho latela molao ho re se tsamaisa***

dipehelo le maemo a diphapanyetsano tse itseng, ha se laelwe ho tadima ditekanyetso tse temaneng ya .25(a) ho nka qeto ya hore ke moemedi. Ditheo di tla sebedisa kahlolo ha di fumana hore na matla a jwalo a teng le hore na a tshwanelehile ha ho lekolwa hore na setheo ke moemedi.

- .27 Ha se lekola hore na ke setheo sefe seo e leng mong'a matlotlo kapa moemedi, setheo se lekola hore na se kenela diphapanyetsano le ditho tsa boraro molemong wa setheo se seng kapa molemong wa sona ka bosona. Setheo se lekola hore na ke moemedi ka ho sebedisa ditekanyetso tse hlalositsweng temaneng ya .25. Haeba setheo se fumana hore ha se moemedi, ho bolela hore se tla nkwa e le mong'a matlotlo maemong a mangata.
- .28 Ditekanyetso ka boraro tse temaneng ya .25 di lokela ho ba teng hore setheo se be moemedi. Leha ho le jwalo, ho ka ba le maemo ao ho ona molao kapa sekamolao se faneng ka matla ho setheo hore se rere dipehelo le maemo bakeng sa diphapanyetsano tse itseng. Sena ke nnete haholoholo moo setheo se sebetsang boemong ba taelo kapa ba boromuwa ba phethahatso. Moo matla ana a fuweng ditheo, ditekanyetso tsa temana ya .25(a) di ke ke tsa thusa ho fumaneng hore na setheo ke mong'a matlotlo kapa moromuwa. Dintlheng tsena, ditekanyetso tsa temana ya .25(a) le (c) di batla di tshwanelehile haholwanyane hobane le hoja ditheo tsena di ka ba le matla a ho laela dipehelo le maemo a matla, ha di atise ho kgona ho sebedisa mehlodi yohle kapa e batlang e le yohle e hlahang ho diphapanyetsano, kapa hona ho ba kotsing ya diphetophetoho tsa diphetho tsa diphapanyetsano. Ho ka ba le kgokahano e matla pakeng tsa matla a fuweng ditheo ho tsamaisa dipehelo le maemo a diphapanyetsano jwalo ka ha ho lebelletswe temaneng ya .25(a), le maemo a ka bakang kananelo ya diamohelwang kapa dilefuwang e le moemedi jwalo ka ha ho hlalositswe temaneng ya .56 ho isa ho .58.
- .29 Setheo se lekola hore na ke mong'a matlotlo kapa moromuwa ka ho tadima diphapanyetsano le ditho tsa boraro. Sena ha se batle hore setheo, dintlheng tsohle, se lekole hore na ke mong'a matlotlo kapa moromuwa phapanyetsanong ka nngwe le ditho tsa boraro. Bakeng sa hoo, ho ka tshwaneleha ho etsa tekolo ena bakeng sa mofuta ka mong wa phapanyetsano e itseng moo di nang le ditshobotsi tse tshwanang, mohlala, mofuta o itseng wa phapanyetsano ya lekeno, kapa mofuta o itseng wa phapanyetsano ya tshenyehelo.

Matla a ho laela dipehelo le maemo a matla a diphapanyetsano le ditho tsa boraro

- .30 Hore setheo se be moromuwa, se tlamehile ho ba le matla a ho laela dipehelo le maemo a matla a diphapanyetsano le ditho tsa boraro. Sena se bolela hore ha se a tshwanela ho ba le matla a ho fetola sephetho sa phapanyetsano. Sephetho sa

phapanyetsano ke menyetla ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng (ka bobedi) tse hlahang ho phapanyetsano eo. Menyetla ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng ka hoo e ka ba ya bongata kapa ya boleng.

- .31 Sephetho sa bongata sa phapanyetsano se emetse bokalo ba tjhelete ba phapanyetsano mme se ka kenyelletsa:
- (a) Bokalo bo lefilweng ke setho sa boraro bakeng sa thoto kapa tshebeletso e fumanweng, kapa bokalo ba lekgetho leha e ka ba lefe, kgafa kapa tefiso e nngwe e lefilweng.
 - (b) Bokalo bo lefilweng setho sa boraro bakeng sa dithoto kapa ditshebeletso tse fumanweng, kapa menyetla e lefilweng e le karolo ya phapanyetsano e se nang poello e totobetseng, mohl. monyetla wa kahisano.
- .32 Sephetho sa boleng sa phapanyetsano se ka kenyelletsa:
- (a) Boleng ba thoto kapa tshebeletso e fumanweng ke setho sa boraro.
 - (b) Bokgoni ba taolo boo ka bona phapanyetsano kapa mosebetsi o itseng o lokelang ho phethahatswa ka bona.
 - (c) Mothamo wa thoto kapa tshebeletso e nehilweng setho sa boraro.
- .33 Setheo ha se na matla a ho laela dipehelo le maemo a matla a diphapanyetsano le ditho tsa boraro haeba se sa kgone ho nka qeto, mohlala, dintlheng tse latelang:
- (a) Dithoto le ditshebeletso tse lokelang ho fuwa, kapa ho fumanwa ho, ditho tsa boraro; kapa makgetho, dikgafa kapa ditefiso tse ding tse lokelang ho lefiswa, kapa ho lefuwa, ditho tsa boraro.
 - (b) Ba lokelang ho nehwa dithoto le ditshebeletso, kapa bao ditho le ditshebeletso di lokelang ho fumanwa ho bona; bao makgetho, dikgafa le ditefiso tse ding di lokelang ho lefiswa bona, kapa bao ditefo di lokelang ho nehwa bona. Hona ha ho hloke hore ho hlwauwe ditho tsa boraro tse itseng ka bonngwe, mme di ka ba dihlopha tsa ditho tsa boraro tse amehang.
 - (c) Tefo e lokelang ho lefuwa ke ditho tsa boraro, kapa ho dumellana ka tefo e tlamehileng e lefuwe ke ditho tsa boraro; kapa bokalo ba lekgetho, dikgafa kapa ditefiso tse ding tse lokelang ho lefuwa ke, kapa bokalo ba ditefo tse tla etswa ho, ditho tsa boraro.
 - (d) Boleng ba dithoto le ditshebeletso tse yang ho, kapa tse tswang ho, ditho tsa boraro. Sena se ke ke sa tshwaneleha ho diphapanyetsano tse amang makgetho, dikgafa, ditefiso tse fumanweng ke, kapa tefo ya kapa ho, ditho tsa boraro.

Lenane lena ha le shebe mahlakore ohle.

- .34 Ha setheo se hloka ho tshetshisetsa diqeto tse matla tse amang diphetho tsa diphapanyetsano ho setheo se seng, hona ke sesupo sa hore ha se na matla a ho nka qeto ka dipehelo le maemo a matla a diphapanyetsano le ditho tsa boraro. Ditheo di ka atisa ho hloka ho fumana tumello ya ho kenela diphapanyetsano tse itseng ho bolaodi bo bong pele qetellong di qeta ka phapanyetsano. Setheo se lokela ho lekola hore na tumello e jwalo e nkwa e le ho fana ka tumello ya taelo ya ho kenela phapanyetsano e jwalo, kapa hore na e bonwa e le tumello ya dipehelo le maemo a matla a phapanyetsano eo ka boyona.

Bokgoni ba ho sebedisa mehlodi yohle kapa e batlang e le yohle e hlahang ho diphapanyetsano le ditho tsa boraro

- .35 Setheo ha se na bokgoni ba ho sebedisa mehlodi e hlahang ho diphapanyetsano le ditho tsa boraro ha se se na phihlello e sa thibelwang ho mehlodi eo mme se sa kgone ho sebedisa mehlodi eo bakeng sa menyetla ya sona ka bosona.

- .36 Ho lekola hore na setheo se na le phihlello e sa thibelwang ho mehlodi e hlahang ho diphapanyetsano le ditho tsa boraro kapa tjhe, se lokela ho lekola boleng ba moruo ba ditokelo le ditlamo tsa ditho tse boletsweng seleaneng se tlamang. Ho tea mohlala, sephetho sa konteraka (kapa sekakonteraka) pakeng tsa ditho, ka bosona, ha se supe hore tseo ke ditho tse nang le phihlello e sa thibelwang ho mehlodi e hlahang ho konteraka eo, mme e le eo di tla fumanang menyetla ho yona. Jwalo feela, ha setheo se na le letlotlo ka bolona ha ho bolele hore se na le phihlello e sa thibelwang ya mohlodi, ka ha ho rua letlotlo ho ka be ho fuwe setheo seo ho se thusa ho phethahatsa ditlamo tsa sona tlasa selekane se tlamang.

- .37 Mefuta ya mehlodi e hlahang ho diphapanyetsano le ditho tsa boraro e ka fapafapana ho ya ka mesebetsi e lokelang ho phethahatswa ho latela dipehelo tsa selekane se tlamang. Mehlodi e ka hlahang ho diphapanyetsano le ditho tsa boraro e kenyetsetsa:

- Dikamohelo tse amanang le dithoto le ditshebeletso tse itseng tse fuweng, kapa makgetho, dikgafa le ditefiso tse ding.
- Ditefo bakeng sa dithoto le ditshebeletso tse itseng tse fumanetsweng ho kgonahatsa phethahatso ya diphapanyetsano le ditho tsa boraro. Dithoto le ditshebeletso tse fumanweng le tsona di ka ba direkiswang.

- .38 Setheong sa bohle, ditheo di atisa ho laelwa ho lefa lekeno la diphapanyetsano kapa mesebetsi e itseng ho Letlole la Lekeno (Revenue Fund). Sena ka bosona ha se bolele hore setheo ha se kgone ho sebedisa mehlodi yohle kapa ho ka batlang

ho ba mehlodi yohle e hlahang ho diphapanyetsano le ditho tsa boraro. Setheo se tla hloka ho lekola hore na taelo ya ho lefa lekeno le itseng ho Letlole la Lekeno ke tlhophiso ya tsamaiso ya tjhelete, kapa hore na mofuta wa lekeno le bokelletsweng ke wa sebopeho se itseng (ke hore, makgetho, dikgafa, dikotlo tse itseng kapa ditefiso tse ding tse hlalositsweng molaong) a bokelletsweng molemong wa Letlole la Lekeno. Moo tefo ya lekeno ho Letlole la Lekeno e leng feela molemong wa ho tsamaisa tjhelete ka katleho e eketsehileng, setheo se ka kgona ho bontsha hore se sebedisa mehlodi yohle kapa ho ka etsang mehlodi yohle e hlahang ho diphapanyetsano le ditho tsa boraro.

- .39 Jwalo ka ha ho bontshitswe temaneng ya .25, setheo ha se a tshwanela ho kgona ho sebedisa mehlodi yohle, kapa ho ka etsang mehlodi yohle, e hlahang ho diphapanyetsano le ditho tsa boraro. Dilekaneng tsa mong'a matlotlo le moemedi, moemedi hangata o dumellwa ho rua karolo ya lekeno le bokelletsweng e le tefo, mohl. komishene, kapa tefo ya taolo kapa phapanyetsano, bakeng sa tshebeletso eo a faneng ka yona. Tefo e atisa ho ba e nyane papisong le lekeno lohle le bokelletsweng, mme ka hoo, setheo se ke ke sa kgona ho sebedisa mehlodi yohle kapa ho ka etsang mehlodi yohle e hlahang ho phapanyetsano.

Kotsi ya diphethophetoho tsa diphetho tsa diphapanyetsano le ditho tsa boraro

- .40 Jwalo ka ha ho bontshitswe temaneng ya .30 ka hodimo, diphetho tsa phapanyetsano ke menyetla ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng (kapa bobedi) e hlahisitsweng ke mosebetsi. Kotsi ya setheo ho diphetho tsa phapanyetsano ha e bolele feela kamohelo kapa ho tela menyetla ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng. E bolela le sephetho sa qetellong se fihlelletsweng ka ho kenela phapanyetsano e itseng e boletsweng. Le hoja sephetho se kenyelletsa diphetho tse boletsweng tsa phapanyetsano, di ka kenyelletsa hape le kotsi ya ditlamorao tse batsi tse hlahang ho phapanyetsano. Setheo se ka ba kotsing ya diphethophetoho tsa diphetho tsa phapanyetsano ha se le kotsing ya bobedi diphetho tse posethifi le tse nekethifi tse amanngwang le phapanyetsano eo, mme dikotsi tsena ha se tse sehetsweng meedi kapa tse sa fetoheng. Ho ka ba le dintlha tse mmalwa tseo setheo se ka di tadimang ha se fumana hore na se kotsing ya diphethophetoho tsa diphetho tsa diphapanyetsano. Kotsi ya setheo ho diphethophetoho tsa diphetho tsa diphapanyetsano e atisa ho ba e nyane haeba:

- (a) Setheo se seng se jara boikarabelo ba ho phethahatsa ditokelo le ditlamo tse fuperweng ke selekane se tlamang. Mohlala, haeba phumantsho ya thoto kapa tshebeletso e itseng e le boikarabelo ba mofuta o itseng wa setheo molaong, ka hoo ho ka kgoneha hore baamohedi ba thoto kapa tshebeletso eo ba tadime setheo bakeng sa ho fumantshwa dithoto kapa ditshebeletso tseo.

- (b) Setheo se kotsing e nyane feela ya direkiswa, ke hore, kotsi ya boshodu, ya ho siuwa ke nako kapa ditahlehelo tse ding, ekasitana le diphetho tsa boleng.
- (c) Setheo se amohela tefo e sa fetoheng kapa bokalo bo sa fetoheng, mohlala, komishene, kapa tefo ya taolo kapa phapanyetsano, bakeng sa ho phetha phapanyetsano.
- (d) Setheo ha se kotsing e kgolo ya ho hloleha ho lefa, ke hore, kotsi ya ditefo, makgetho, dikgafa kapa ditefo tse ding tse lokelang ho lefuwa ke ditho tsa boraro.

Lenane ha le shebe mahlakore ohle mme dintlha tse ding di ka tshwaneleha ha ho lekolwa kotsi ya diphetho tsa diphapanyetsano le ditho tsa boraro.

- .41 Hang ha setheo se fumane hore ke moemedi kapa mong'a matlotlo ha ho shejwa diphapanyetsano tse boletsweng le ditho tsa boraro se sebedisa dintlhatheo tse ditemaneng tsa .42 ho isa ho .59 ka tlase ha se tlaleha ka tsa diphapanyetsano tse hlahang ho tlhophiso.

Tlaleho ka mong'a matlotlo kapa moemedi

- .42 *Mong'a matlotlo o ananela lekeno le ditshenyehelo tse hlahang ho diphapanyetsano le ditho tsa boraro sekaneng sa mong'a matlotlo le moemedi.***
- .43 *Moemedi o ananela feela karolo eo ya lekeno le ditshenyehelo eo a e amohelang kapa a bang le yona phethahatsong ya diphapanyetsano lebitsong la mong'a matlotlo.***
- .44 *Setheo se ananela matlotlo le mekitlane e hlahang ho dilekane tsa mong'a matlotlo le moemedi ho latela ditaelo tsa Maemo a mang a GRAP.***

Kananelo ya lekeno le ditshenyehelo e le mong'a matlotlo kapa moemedi

- .45 Ho latela Maemo ana, setheo se fumana hore na ke mong'a matlotlo kapa moemedi mme, ha se etsa jwalo, se fumana lekeno le ditshenyehelo tse kgotsofatsang hore di ka ananelwa dipehelong tsa tjelele ho latela Maemo a GRAP a tshwanelehileng. Ha setheo se fumana hore ke mong'a matlotlo ho latela Maemo, se tlaleha tsa lekeno le ditshenyehelo tse hlahang ho diphapanyetsano le ditho tsa boraro dipehelong tsa sona tsa tshebediso ya tjelele. Sena ke hobane diphapanyetsano le ditho tsa boraro di phethahatswa molemong wa mong'a matlotlo. Ka ho le leng, ha setheo e le moemedi, se ke ke sa hloka lekeno le ditshenyehelo tse hlahang ho diphapanyetsano tseo le ditho tsa boraro. Se tla

ananela feela lekeno le ditshenyehelo tse amanngwang le ho kenela diphapanyetsano lebitsong la mong'a matlotlo.

- .46 Baemedi ka tlwaelo ba putswa bakeng sa diphapanyetsano tseo ba di phethahatsang lebitsong la beng ba bona ba matlotlo. Moputso o ka ba wa sebopeho se fapaneng, mme o ka ba o sa fetoheng kapa wa ba bokalo bo fetofetohang. Moputso o ka fumanwa ka ho otloloha ho tswa ho mong'a matlotlo ka sebopeho sa komishene, tefo ya taolo kapa phapanyetsano bakeng sa ditshebeletso tse fuweng phapanyetsanong e nang le poello e totobetseng, kapa se ka amohela moputso ka ho otloloha ho tswa ho setho sa boraro, jwalo ka lekala le leng la mmuso, phapanyetsanong e se nang poello e totobetseng. Ditlhophiso tse ding di ka totobatsa hore, bakeng sa ho lefa tefo e itseng ho moemedi, moemedi o tshwanetswe ke ho hula ditefo tse itseng tse bokelletsweng ho tswa ho ditho tsa boraro (mohlala, bareki). Mefuta e tjena ya moputso e atisa ho tshwaneleha bakeng sa kananelo e le lekeno la moemedi, hobane di putsa moemedi bakeng sa diphapanyetsano tse phethahaditsweng lebitsong la mong'a matlotlo.
- .47 Moputso o lokela ho fapantshwa le bokalo bo lefuwang moemedi e le pusetso bakeng sa ditjeho tse bileng teng, kapa tse tla ba teng lebitsong la mong'a matlotlo. Bokalo bona ha bo ananelwe e le lekeno hobane ditshenyehelo tse amehang tse bileng teng ha se ditshenyehelo tsa moemedi, ke hore, dithoto le ditshebeletso leha e ka ba dife tse fumanweng, kapa ditshenyehelo tse ding tse bileng teng, ke tsa mong'a matlotlo.
- .48 Mohlala, masepala o fuwe mosebetsi wa ho ba moemedi ho bebofatsa kaho ya matlo a theko e fatshe lebitsong la lefapha la mmuso wa naha, mme lefapha le laela masepala hore a jare ditjeho tse itseng lebitsong la ona. Ditjeho tse jwalo le pusetso ya tsona ha di a lokela ho ananelwa pehelong ya tshebediso ya tjelele ya masepala. Leha ho le jwalo, tefo leha e ka ba efe e lokelang ho lefuwa ke masepala mabapi le tlhophiso e fetang pusetso ya ditjeho e ka tshwanelwa ke ho ananelwa ho latela Maemo a GRAP a Lekenno la Diphapanyetsano tse nang le Poello e Totobetseng (Revenue from Exchange Transactions). Jwalo feela, ditjeho leha e ka ba dife tse bileng teng tse fetang tefo e fumanweng di lokela ho lekolwa ho latela Maemo a GRAP a Diphumantsho, Mekitlane e sa Tiiswang le Matlotlo a sa Tiiswang (Provisions, Contingent Liabilities and Contingent Assets).
- .49 Jwalo ka ha ho bontshitswe temaneng ya .43, moemedi ha a ananele ditshenyehelo tseo a bang le tsona lebitsong la mong'a matlotlo pehelong ya hae ya tshebediso ya tjelele. Sephetho sa phapanyetsano le ditho tsa boraro, tseo maamong ana e leng bafepedi, se hlahisa hore mong'a matlotlo a kgone ho sebedisa mehlodi yohle, kapa ho ka etsang mehlodi yohle, e amanang le

phapanyetsano eo, e seng moemedi.

Kananelo ya matlotlo le mekitlane e le mong'a matlotlo kapa moemedi

.50 Ho sa kgathalehe hore setheo ke mong'a matlotlo kapa moemedi, se lokela ho sebedisa dintlhatheo Maemong a GRAP a tshwanelehileng ha se ananela matlotlo le mekitlane e hlahang ho selekane sa mong'a matlotlo le moemedi.

.51 Selekane sa mong'a matlotlo le moemedi se atisa ho hlahisa hore moemedi a boloke mehlodi lebitsong la mong'a matlotlo hore a kgone ho phethahatsa diphapanyetsano le ditho tsa boraro tse tshwanelehileng. Sena se bolela hore moemedi o hloka ho ananela matlotlo le mekitlane bakeng sa mehlodi eo a e bolokileng. Moemedi hape a ka hloka ho ananela matlotlo le mekitlane ka lebaka la ditokelo le ditlamo tse hlahang ho dilekane tsa mong'a matlotlo le moemedi. Setheo se tadima Maemo a mang a GRAP ha se fumana kapa se sa fumane hore na matlotlo le mekitlane e hlahang ho (kapa e amanang le) dilekane tsa mong'a matlotlo le moemedi di lokela ho ananelwa.

Mehlodi e bolokilweng lebitsong la mong'a matlotlo

.52 Moralo wa Tlhophiso le Tlaleho ya Dipehelo tsa Tjhelete o laela, hara tse ding, hore setheo se tlamehile ho laola letlotlo, ka lebaka la diketsahalo tse fetileng, pele le ka ananelwa pehelong ya boemo ba tjhelete. Ka lebaka leo, setheo se lekola hore na mehlodi eo se e bolokileng ka lebaka la ho phethahatsa diphapanyetsano le ditho tsa boraro lebitsong la mong'a matlotlo di tlasa taolo ya sena mme ka ho le leng di tla kgotsofatsa ditekanyetso tsa tlhaloso le kananelo bakeng sa matlotlo a jwalo ho latela Maemo a mang a GRAP.

.53 Moo matlotlo a bolokilweng ke moemedi lebitsong la mong'a matlotlo a sa kgoneng ho fapanngwa le matlotlo a moemedi ka boona, ho ka tshwaneleha hore moemedi a ananele matlotlo ao e le matlotlo a tlasa taolo ya hae. Sena se tla ba nnete moo matlotlo a direkiswang a seng a mofuta o le mong mme a sa kgone ho arohanngwa, jwalo ka disiu tsa metsi tse bolokilweng ke moemedi hore a di fetisetse ho bareki hae ekasitana le ho bareki ba mong'a matlotlo. Leha ho le jwalo, mokitlane o tshwanelehileng o lokela ho ananelwa moo ho nang le tlamoya ho fetisetsa mehlodi ho mong'a matlotlo mabapi le matlotlo a bolokilweng.

Ditokelo le ditlamo tse hlahang ho dilekane tsa mong'a matlotlo le moemedi

.54 Moo moemedi a bolokileng kheshe kapa matlotlo a mang a tjhelete lebitsong la mong'a matlotlo, ho a hlokeha ho lekola hore na sena se lokela ho ananelwa ke moemedi e le letlotlo, ka mokitlane o tshwanelehileng mabapi le tlamoya ho fetisetsa bokalo ho mong'a matlotlo. Ha a etsa tekolo ena, moemedi o tadima hore

na o laola (le hoja sena e le sa nakwana) tjhelete kapa letlotlo le leng leo a nang le lona, mme ka hoo, hore na o kgotsofatsa tlhaloso ya letlotlo ho latela Moralo wa Tlhophiso le Tlaleho ya Dipehelo tsa Tjhelete.

- .55 Moo moemedi a laelwang ho bokella tjhelete e kolotwang mong'a matlotlo kapa setheo se seng, ho tlamehile ho tadingwe hore na ho tshwanelehileng hore moemedi a ananele bokalo bo tla bokellwa kapa bo tla amohelwa, hammoho le mokitlane o tshwanelehileng o tla lefuwa ho mong'a matlotlo o fetang bokalo bo tla bokellwa. Jwalo feela, moemedi a ka hloka ho tadima hore na o lokela ho ananela selefuwang, hammoho le seamohelwang se tshwanelehileng, bakeng sa bokalo boo a tlamehileng ho bo lefa lebitsong la mong'a matlotlo.
- .56 Selekane se tlamang se tla atisa ho hlalosa boikarabelo ba moemedi mabapi le pokello ya diamohelwang kapa tefo ya dilefuwang. Dintlheng tse ngata, boikarabelo ba moemedi bo tla ba feela kamohelo kapa tefo ya tjhelete. Leha ho le jwalo, molao o ka neha setheo se itseng matla ohle a ho bokella mofuta o itseng wa sekoloto, kapa ho lefa ditlamo tse itseng, lebitsong la mmuso. Ditlhoko tse hlalositsweng molaong di atisa ho hlalosa ditokelo tse totobetseng bakeng sa ditheo tse itseng hore di phethahatse boikarabelo ba tsona, ekasitana le ho di jarisa ditlamo tse itseng. Ditokelo le ditlamo tse thehuweng bakeng sa ditheo tse fapaneng molaong di lokela ho shejwa ha ho lekolwa hore na moemedi o lokela ho ananela diamohelwang le dilefuwang.
- .57 Moemedi o lokela ho lekola hore na ho tshwanelehile ho ananela diamohelwang le dilefuwang ho latela ditokelo le ditlamo tse thehilweng seleaneng se tlamang, le kamora ho tadima dintlha le maemo leha e ka ba afe. Dintlha tse latelang tsa sesupo di ka thusa ha ho lekolwa hore na moemedi o lokela ho ananela seamohelwang kapa selefuwang:
- (a) Mokitlane o lokela ho lefuwa ho kapa ke moemedi, ke hore, moemedi ke setho se seng seleaneng phapanyetsanong le setho sa boraro.
 - (b) Moemedi o na le tokelo ya molao ya ho phethahatsa pokello ya mokitlane, kapa moemedi o na le tlamo ya molao ya ho lefa mokitlane.
 - (c) Moemedi o fumana bokalo bo tlamehileng ho lefuwa ke, kapa ho, setho sa boraro ho latela dipholisi tse rerilweng ke mong'a matlotlo.
 - (d) Moemedi o fumana mokgwa le nako ya ho lefa.
 - (e) Moemedi o na le matla le kgetho ya ho hlakola mekitlane e kolotwang ke ditho tsa boraro.
 - (f) Moemedi o na le boitlamo ba ho phetha mesebetsi e itseng, eo a

lebelletsweng ho e phetha ho latela selekane se tlamang.

Lenane le ka hodimo le mpa le hlalosa matshwao a supang a nako eo ho tla tshwaneleha hore moemedi a ananele seamohelwang kapa selefuwang. Ka lebaka leo, setheo ha se hloke ho bontsha hore di teng maamong ohle.

- .58 Ha moemedi a ananela diamohelwang bakeng sa bokalo bo tlamahileng ho bokellwa lebitsong la mong'a matlotlo ka lebaka la temana ya .57, o lokela ho sebedisa Maemo a GRAP a Lekenano la Diphapanyetsano tse nang le Poello e Totobetseng le Lekenano la Diphapanyetsano tse se nang Poello e Totobetseng (Revenue from Non-exchange Transactions) (Lekgetho le Diphetiso) (Taxes and Transfers) (ho ya ka hore ke efe e tshwanetseng), ekasitana le Maemo a GRAP a Ditho tsa Tjhelete (Financial Instruments) le Diamohelwang tse Laelwang ke Molao (Statutory Receivables) (ho ya ka hore ke efe e tshwanetseng) ha se ananela le ho lekanya seamohelwang. Mokitlane o tsamaisanang le yona o ananelwa ka nako e le nngwe le ka bokalo bo lekanang. Tekanyo e latetseng ya diamohelwang kapa dilefuwang leha e ka ba dife tse ananetsweng e etsetswa qeto motheong wa Maemo a GRAP a tshwanelehileng.
- .59 Ha moemedi a ananela dilefuwang bakeng sa ditlamo tse lokelang ho lefuwa lebitsong la mong'a matlotlo, o sebedisa Maemo a GRAP a Diphumantsho, Mekitlane e sa Tiiswang le Matlotlo a sa Tiiswang kapa Ditho tsa Tjhelete (ho ya ka hore ke efe e sebetsang) ha a ananela le ho lekanya selefuwang. Letlotlo le tsamaisanang le yona le ananelwa ka nako e le nngwe le ka bokalo bo lekanang. Tekanyo e latetseng ya diamohelwang kapa dilefuwang leha e ka ba dife tse ananetsweng e etsetswa qeto motheong wa Maemo a GRAP a tshwanelehileng.

Tlaleho

- .60 *Moo matlotlo le mekitlane e ananelwang, ho latela Maemo a mang a GRAP ke moemedi mabapi le diphapanyetsano tseo a di kenelang lebitsong la mong'a hae wa matlotlo, ha ho a tshwaneleha ho hlakola matlotlo le mekitlane e ananetsweng, ntle leha Maemo a mang a GRAP a dumella tlhakolo ya bokalo boo.*

Tsebahatso

- .61 *Ho eketsa ho ditlhoko tsa tsebahatso tse bontshitsweng ditemaneng tsa .62 ho isa ho .67, ditlhoko tsa tsebahatso tse tshwanelehileng ho lekeno, ditshenyehelo, matlotlo le/kapa mekitlane e ananetsweng ho latela Maemo a GRAP a mang, le tsona di tla sebediswa. Lesedi le tsebahaditsweng ho latela Maemo ana le tla nehwa bakeng sa selekane ka seng sa mong'a matlotlo le*

moemedi se molemo le, ka kakaretso, bakeng sa dilekane tse ding tsa mong'a matlotlo le moemedi.

.62 *Setheo seo e leng setho sa selekane sa mong'a matlotlo le moemedi se tla tsebahatsa:*

- (a) tlhaloso ya tlhophiso, ho kenyelletswa le phapanyetsano e phethahaditsweng;*
- (b) hore na setheo ke mong'a matlotlo kapa moemedi le kahlolo leha e ka ba efe e sebedisitsweng ha ho etswa tekolo;*
- (c) dipehelo le maemo a matla a ditlhophiso le hore na ho bile le diphetoho dife kapa dife nakong ya tlaleho; le*
- (d) tlhaloso ya morero wa kamano ya mong'a matlotlo le moemedi le dikotsi leha e ka ba dife tse matla (ho kenyelletswa maqheka a phokotso ya dikotsi) le menyetla e amanngwang le kamano.*

Tsebahatso ya baemedi

.63 *Setheo seo e leng moemedi seleaneng sa mong'a matlotlo le moemedi se tla tsebahatsa dintlha tse latelang ditlhalosong tsa sona tsa dipehelo tsa tjhelete:*

- (a) tlhaloso ya mehlodi leha e ka ba efe (ho kenyelletswa le boleng ba nnete le tlhaloso ya matlotlo leha e ka ba afe ananetsweng) e bolokilweng lebitsong la mong'a matlotlo, empa e ananetswe dipehelong tsa tjhelete tsa mong ka boena. Tsebahatso e jwalo e tla kenyelletsa:*
 - (i) thomello ya mehlodi leha e ka ba efe nakong ya tlaleho, ekasitana le nako e lebelletsweng ya thomello ya mehlodi leha e ka ba efe e setseng ho mong'a matlotlo; le*
 - (ii) dikotsi tse fetisitsweng ho tloha ho mong'a matlotlo ho ya ho moemedi (haeba di le teng), ho kenyelletswa dikotsi tse phallelang ho setheo ka lebaka la bohlokomedi ba sona ba matlotlo ao se a bolokileng lebitsong la mong'a matlotlo;*
- (b) bokalo ba kopanyo ba lekeno leo setheo se le ananelang e le moputso bakeng sa diphapanyetsano tse phethahaditsweng lebitsong la mong'a matlotlo; le*
- (c) tlhaloso ya mekitlane leha e ka ba efe e bileng teng lebitsong la mong'a matlotlo e ananetsweng ke setheo, ekasitana le ditokelo leha e ka ba dife tse tsamaisanang le tefo ya kgutlisetso tse ananetsweng e le matlotlo.*

- .64** *Morumuwa o tla tsebahatsa lesedi ditlhalosong tsa dipehelo tsa tjhelete ka lekeno le ditshenyehelo tse amanang le diphapanyetsano le ditho tsa boraro tse kenetsweng ho latela selekane sa mong'a matlotlo le moemedi. Moemedi o tla tsebahatsa:*
- (a) Mokgahlelo wa lekeno le amohetsweng kapa le tla amohelwa, ekasitana le mokgahlelo wa ditshenyehelo tse lefilweng kapa tse bileng teng lebitsong la mong'a matlotlo.*
 - (b) Bokalo ba lekeno le amohetsweng kapa le tla amohelwa, ekasitana le bokalo ba ditshenyehelo tse lefilweng kapa tse bileng teng lebitsong la mong'a matlotlo nakong ya tlaleho ho ya ka mokgahlelo wa lekeno kapa tshenyehelo.*
- .65** *Moo moemedi a ananelang diamohelwang kapa dilefuwang ho latela temana ya .57, o tla fana ka nyalanyo ya bokalo ba nnete ba seamohelwang kapa selefuwang qalong le qetellong ya nako e bontshang:*
- (a) Bakeng sa diamohelwang:*
 - (i) Bokalo ba lekeno leo mong'a matlotlo a tshwanetsweng ke lona.*
 - (ii) Boleng ba ditlhakolo leha e ka ba dife, ditefo kapa ditelo tsa ditjhelete tse fokotsang bokalo boo mong'a matlotlo a tshwanetsweng ke bona.*
 - (iii) Bokalo ba tjhelete e amohetsweng lebitsong la mong'a matlotlo.*
 - (b) Bakeng sa dilefuwang:*
 - (i) Bokalo ba ditshenyehelo leha e ka ba dife tse bileng teng lebitsong la mong'a matlotlo.*
 - (ii) Bokalo ba tjhelete e lefilweng lebitsong la mong'a matlotlo.*
- .66** *Setheo se fana ka ditsebahatso ditemaneng tsa .64 le .65 ha lesedi lena le le molemo ho basebedisi ha ba lekola boikarabelo ba moemedi mabapi le diphapanyetsano tse kenetsweng le ditho tsa boraro seleaneng sa mong'a matlotlo le moemedi.*

Tsebahatso ya beng ba matlotlo

- .67** *Setheo seo e leng mong'a matlotlo seleaneng sa mong'a matlotlo le moemedi se tla tsebahatsa tse latelang:*
- (a) mehlodi (ho kenyelletswa matlotlo le mekitlane) ya setheo e leng tlasa bohlokomedu ba moemedi le hore na mehlodi eo e ananetswe ke moemedi kapa tjhe, mehlodi leha e ka ba efe e rometsweng nakong ya tlaleho hammoho le nako e lebelletsweng ya thomelo ya mehlodi leha e*

GRAP 109

ka ba efe e setseng e romelwa ho setheo (moo ho tshwanelehileng) kapa ho ditho tsa boraro;

(b) tefo e lefilweng e le moputso ho moemedi; le

(c) puisano ka ditlamorao tsa mohlodi kapa ditjeho ho mong'a matlotlo ha selekane sa mong'a matlotlo le moemedi se ka fediswa.

Diphumantsho tsa nakwana

.68 Diphumantsho tsa nakwana tse tla sebediswa ke ditheo ha ho amohelwa la mantlha Maemo ana di laetswe (di)taelong. Diphumantsho tsa Maemo ana di lokela ho balwa hammoho le e nngwe le e nngwe ya ditaelo tse tshwanelehileng.

Letsatsi le qalang

.69 Setheo se tla tshwanela ho phethahatsa Maemo a GRAP bakeng sa dipehelo tsa tjhelete tsa selemo tse akaretsang dinako tse qalang ka, kapa kamora, letsatsi le tla bewa ke Letona la tsa Ditjhelete molawaneng o tla phatlalatswa ho latela karolo ya 91(1)(b) ya Molao wa Taolo ya Tjhelete ya Setjhaba, Molao wa 1 wa 1999, jwalo ka ha o lokisitswe.

Sehlomathiso sa A - Tataiso le mehlala e hlahosang

Sehlomathiso sena ke sa ho hlalosa feela mme ha se karolo ya Maemo. Sepheo sa sehlomathiso ke ho hlalosa tshebediso ya Maemo le ho thusa ka ho hlakisa moelelo wa ona.

Ho hlwaya diphapanyetsano le ditho tsa boraro

Mohlala wa 1: Ho hlwaya diphapanyetsano le ditho tsa boraro

Lefapha la Porofentshe la A le jara boikarabelo ka ho otloloha molaong bakeng sa ho fana ka bodulo porofentsheng e boletsweng. Le bone, mme le amohetse ditumello tse hlokehang bakeng sa ho phethahatsa, porojeke ya bodulo kahara Motse wa X. Motse wa X o tlasa meedi ya Masepala wa B.

Lefapha la Porofentshe la A le kenela selekane la konteraka le Masepala wa B ho mo thusa kahong ya matlo kahara porojeke ya bodulo, le ho nehela matlo hang ha a qetuwe ho bajalefa ba porojeke. Masepala wa B o amohela tefo ya R1,000 ntlo ka nngwe ho kenela tshebetso ena. Lefapha la Porofentshe la A le hlalositse ditaelo tse hlakileng bakeng sa matlo, batho ka bonngwe ba tshwanetsweng ke ho fumantshwa matlo, le theko e tlamehileng e lefuwe ke mojalefa ka mong (haeba e le teng). Bokalo leha e ka ba bofe bo lefuwang ke bajalefa bo lokela ho lefuwa ho Lefapha la Porofentshe la A.

Konteraka e fihlelletsweng pakeng tsa Lefapha la Porofentshe la A le Masepala wa B e laela Masepala wa B hore o fane ka matlo a qetuweng ho bajalefa ba tshwanetseng ba porojeke, mme o fumantshwe tefo e sa fetoheng ntlo ka nngwe. Konteraka e laela masepala ho tsebisa Lefapha la Porofentshe la A hang ha mojalefa a kene tlung ya hae, le ho bokella tjhelete leha e ka ba efe e tshwanetsweng ho lefuwa ke bajalefa. Bokalo leha e ka ba bofe bo lefuwang ho Lefapha la Porofentshe la A mabapi lenaneo lena ke feela ditjhelete tse tla amohelwa ke masepala.

Tshekatsheko

Nka hore tshekatsheko e kenelwa ka tjhebo ya Masepala wa B.

Masepala o lokela ho lekola hore na selekane sa mong'a matlotlo le moemedi se teng.

Ho na le mefuta e meraro ya diphapanyetsano eo Masepala wa B o e sebedisang bakeng sa Lefapha la Porofentshe la A:

- O haha matlo ho latela ditaello tse hlokaahalang ka tefo e sa fetoheng bakeng sa ntlo ka nngwe.
- O laola tshebetso ya ho aba matlo a phethilweng ho bajalefa ba hlwauweng ke Lefapha la Porofentshe la A, mme o amohela tefo ya R1,000 nako le nako ha o fane ka ntlo ho latela taelo.
- O bokella ditefo leha e ka ba dife tse lokelang ho lefuwa ke bajalefa ho Lefapha la Porofentshe.

Selekane sa mong'a matlotlo le moemedi ke tlhophiso eo ho yona setheo se itseng se laelang se seng ho kenela phapanyetsano le setho sa boraro lebitsong la sona.

Kaho ya matlo

Masepala o nka boikarabelo ba ho haha matlo bakeng sa bajalefa ba hlwauweng ka tefo e sa fetoheng. Masepala ka hoo o jara boikarabelo ba kaho ka boyona ya matlo mme ka hoo ke mokonteraka (ho sa kgathalehe hore na o etsa mosebetsi oo wa kaho ka boena kapa o kgetha mokonteraka ho etsa seo). Jwalo ka mokonteraka, masepala o jara boikarabelo ba ho fumana dithoto le ditshebeletso tse tshwanetsweng ho bafepedi le batshehetsi ba tshebetso ho haha matlo. Masepala ha a sebetse lebitsong la Lefapha la A mabapi le bafepedi kapa batshehetsi ba tshebetso, mme ka lebaka leo, phapanyetsano ha e laolwe ke selekane sa mong'a matlotlo le moemedi.

Ho nehela matlo a phethilweng

Masepala o haha matlotlo bakeng sa Lefapha la Porofentshe la A hore le a fetisetse ho bajalefa. Masepala wa B o jara boikarabelo ba taolo ya tshebetso ya ho fana ka matlo a phethilweng ho bajalefa ba porojeke ya bodulo, e leng ba hlwauweng ke Lefapha la Porofentshe la A. Maemong ana, masepala o kenela phapanyetsano le ditho tsa boraro lebitsong la setheo se seng, ke hore, ho fana ka matlo a Lefapha la A ho bajalefa ba porojeke ya bodulo. Ka hoo, diphapanyetsano tsena di laolwa ke selekane sa mong'a matlotlo le moemedi se buwang ka tsona, mme matlo a nkwa a le direkiswa tsa Lefapha la Porofentshe la A.

Pokello ya ditefo tse lokelang ho lefuwa ke bajalefa

Masepala o jara boikarabelo ba ho bokella ditefo leha e ka ba dife tse tshwanetseng ho lefuwa ke bajalefa ba matlo hang ha ba le kahara ona. Ditefo leha e ka ba dife di lefuwa ke Masepala wa B ho Lefapha la Porofentshe la A. Ka ha masepala a kenela phapanyetsano le setho sa boraro lebitsong la se seng, ke hore, ditjhelete tse bokelletswang ke Masepala wa B ho tswa ho bajalefa ba matlo tse lefuwang ho Lefapha la Porofentshe la A, diphapanyetsano tsena di laolwa ke selekane sa mong'a matlotlo le moemedi.

Selekane sa mong'a matlotlo le moemedi se amanngwa le pokello ya lekeno

Mohlala wa 2A: Pokello ya lekeno

Ketsahalo

Mmuso wa porofentshe, ka thuso ya mafapha a fapaneng a dipalangwang a porofentshe, o laetswe ho bokella dilaesentshe tsa makoloi selemo ka seng. Mafapha a porofentshe a laola tefo e lokelang ho lefuwa selemo ka seng ke beng ba makoloi, mme di fapana ho ya ka mofuta wa koloi ya motho.

Ho nolofatsa tefo ya laesentshe ya koloi, mafapha a porofentshe a kenela selekane sa konteraka le bomasepala naha ka bophara hore ba phethe mosebetsi ona lebitsong la ona. Ho latela tlhophiso:

- Mafapha a bomasepala a romella beng ba makoloi ba fapaneng diforomo tsa ntjhafatso ya laesentshe ya koloi, tse bontsha bokalo bo lokelang ho lefuwa selemo le selemo.
- Bomasepala ba fana ka dibaka tseo beng ba makoloi ba ka lefang dilaesentshe tsa bona ho tsona.
- Mafapha a porofentshe a neha bomasepala tumello ya ho sebedisa mekgwa ya IT ya ona hore ba kgone ho bontsha bokalo bo lefilweng le ho fana ka dilaesentshe tsa makoloi lebitsong la ona. Mokgwa wa IT ka ho iketsahalla o hlahisa dilaesentshe tsa makoloi hang feela ha ho bonahala hore ditefo tse tshwanetseng di lefuwe.
- Bomasepala ba bokella ditefo tse tshwanetseng ho lefuwa ke beng ba makoloi mme ka yona nako eo ba fana ka dilaesentshe tse ntjha lebitsong la mebuso ya porofentshe.
- Bomasepala ba laelwa ho lefa lekeno lena (tjhelete) le bokelletsweng ho mmuso wa porofentshe mabapi le dilaesentshe tsa makoloi.
- Bomasepala ba dumelletsweng ho boloka 5% ya tjhelete e bokelletsweng bakeng sa ho phetha mosebetsi ona lebitsong la mafapha a porofentshe.

Tshekatsheko

Tlhophiso ena ke selekane sa mong'a matlotlo le moemedi ka ha setheo se itseng (mafapha a diporofentshe) se laela se seng (bomasepala) ho phetha phapanyetsano le ditho tsa boraro (beng ba makoloi) lebitsong la ona.

Ditheo di lokela ho leka ho bona hore na ke tsona baemedi seleaneng. Puisano e latelang e hlalosa ditshepiso ka tjebo ya bomasepala. Hore masepala a nke qeto ya hore ke moemedi, tse latelang di lokela ho ba teng:

- (a) Ha o na matla a ho laola dipehelo le maemo a matla a diphapanyetsano le ditho tsa boraro: Mafapha a porofentshe a romela ditsebiso tsa ntjhafatso mme ka lebaka leo a laola hore ke mang ya tlamehileng ho lefa dilaesentshe tsa makoloi nakong ya tlaleho, ekasitana le tefo e lokelang ho lefuwa.
- (b) Ha o na bokgoni ba ho sebedisa mehlodi yohle kapa ho ka etsang mehlodi yohle e tswang ho diphapanyetsano le ditho tsa boraro: Maemong ana, diphapanyetsano le ditho tsa boraro ke feela pokello ya ditefo tsa dilaesentshe tsa makoloi tse tshwanetseng ho lefuwa, mme ka hoo sephetho sa phapanyetsano ke tjehele leha e ka ba efe e bokellwang e le lekeno. Masepala ha a na tokelo ya ho sebedisa mehlodi yohle kapa ho batlang ho etsa mehlodi yohle e tswang ho diphapanyetsano tsena ka ha o tshwanetswe feela ke 5% ya paloyohle ya tjehele e bokelletsweng.
- (c) Ha a kotsing ya diphetophetoho tsa diphetho tsa diphapanyetsano le ditho tsa boraro: Masepala ha a kotsing ya diphetho tsa bongata kapa tsa boleng tse tswang ho diphapanyetsano le ditho tsa boraro ka ha (i) mokgwa o sebediswang ke mafapha a diporofentshe ka ho iketsahalla o hlalisa dilaesentshe mme ka hoo diphoso leha e ka ba dife kapa bofokodi bo bong ba dilaesentshe ke boikarabelo ba mafapha a tshwanetseng a diporofentshe; mme (ii) masepala o jara boikarabelo feela ba ho fetisa tjehele e bokelletsweng mme ka hoo ha o kotsing ya diphetophetoho leha e ka ba dife tsa tjehele phapanyetsanong. Ela hloko: Hore e be masepala o amohela tefo e sa fetoheng bakeng sa ho phetha tshebeletso ena, le hore na 5% e a kgotsofatsa ho lefella ditjeho tsa ho fana ka tshebeletso ena, ha ho lebellwe tekolong ena. Ke feela diphetho tsa diphapanyetsano le ditho tsa boraro, ke hore, beng ba makoloi, tse shejwang.

Masepala ke moemedi tlhophisong, mme o tlaleha tsa dipehelo tsa tjehele tse latelang:

Phello ya dipehelo tsa tjehele

Ka motheo wa tshekatsheko e ka hodimo, masepala o tla ananela tse latelang dipehelong tsa ona tsa tjehele:

- E le lekeno: tefo ya 5% e amohetsweng bakeng sa pokello ya tjehele.

- E le tshenyehelo: ditjeho leha e ka ba dife tse bileng teng tsa ho fana ka tshebeletso, mohlala, ditjeho tsa kgiro, phokotso ya boleng ba matlotlo, jj.
- E le letlotlo: Tjhelete leha e ka ba efe e bolokilweng bankeng ya ona bakeng sa tjhelete e rometsweng ho mafapha a porofentshe.
- E le mokitlane: Bokalo ba tjhelete bo bolokilweng akhaontong ya banka bo tla romelwa ho mafapha a porofentshe.

Mohlala wa 2B: Pokello ya lekeno

Ketsahalo

Ho latela molao, Lefapha X ke lefapha le abetsweng boikarabelo ba ho fana ka dilaesentshe ho dikhamphani tse lakatsang ho kenela Mosebetsi wa Y. Le theha Setheo sa Bohle sa A mme le neha setheo sena matla le boikarabelo bo hlokehang ho laela Mosebetsi wa Y le ho fana ka dilaesentshe tse tshwanetseng. Ho latela molao, Setheo sa Bohle Y se laelwa ho ntshetsa pele Melawana e laolang ho nehwa ha dilaesentshe, ho kenyelletswa ho laola maemo a dilaesentshe, hore ke dikhamphani dife tse hlohang ho fumana dilaesentshe le, selemo le selemo, ho laola ditefo tse tshwanelehileng tsa dilaesentshe.

Molao o laela hore ditefo leha e ka ba dife tse bokelletsweng ho phetha Mosebetsi wa Y e be dikamohelo tse otlolehileng tsa Letlole la Lekeno le tshwanetseng. Setheo sa Bohle sa A se laelwa ho fetisetsa ho Letlole la Lekeno tjhelete leha e ka ba efe e bokelletsweng. Setheo sa Bohle sa A se amohela tefo ya phetiso ho tswa ho Lefapha la X ho lefella mesebetsi eo le e phethang lebitsong la sona.

Tshekatsheko

Tlhophiso ke selekane sa mong'a matlotlo le moemedi ka ha setheo se itseng (Lefapha la X le laela se seng (Setheo sa Bohle sa Y) ho phetha diphapanyetsano le ditho tsa boraro (ho fana ka dilaesentshe ho dikhamphani ho phetha Mosebetsi wa Y) lebitsong la lona.

Ditheo di lokela ho tadima hore na ke baemedi seleaneng mabapi le ditefo tsa dilaesentshe tse bokelletsweng. Puisano e latelang e hlalosa ditshepiso ka tjhebo ya Setheo sa Bohle sa A. Hore Setheo sa Bohle sa A se nke qeto ya hore ke moemedi, tse latelang di lokela ho ba teng:

- (a) Ha se na matla a ho laela dipehelo le maemo a matla a diphapanyetsano le ditho tsa boraro: Setheo sa Bohle sa A se fuwa matla a itseng molaong a ho "laela" Mosebetsi wa Y ka ho fana ka dilaesentshe ho dikhamphani tse tshwanelehileng. Ka lebaka leo, se kgona ho laela dipehelo le maemo a diphapanyetsano le ditho tsa boraro. Ditemana tsa .27 le .28 di bontsha hore moo matla a itseng a fuweng ditheo hore di laole dipehelo le maemo a diphapanyetsano tse itseng, jwalo ka molaodi, ho ka

etsahala ho sa tshwaneleha ho laela hore taelo eo e phethahatswe. Ka lebaka leo, Setheo sa Bohle sa A se lokela ho tsepamisa ho tekanyetso (b) le (c) ho lekola hore na se sebetsa jwalo ka mong'a matlotlo kapa jwalo ka moemedi mabapi le ditefo tse bokellwang.

- (b) Ha se na bokgoni ba ho sebedisa mehlodi yohle kapa ho ka batlang ho ba mehlodi yohle e tswang ho diphapanyetsano le ditho tsa boraro: Melao e bontsha hore ditefo tsa dilaesentshe tse amohetsweng ke tsa Letlole la Leken. Ka lebaka leo, Setheo sa Bohle sa A ha se kgone ho sebedisa mehlodi yohle kapa ho ka batlang ho etsa mehlodi yohle e mabapi le diphapanyetsano le ditho tsa boraro.
- (c) Ha se kotsing ya diphetophetoho tsa dipheho tsa diphapanyetsano le ditho tsa boraro: Setheo sa Bohle A se laelwa feela ho fetisa tjhelete leha e ka ba efe e bokelletsweng, mme ka hoo ha se jare boikarabelo mabapi le ho se lefe. Se ka ba kotsing ya diphetophetoho ha tshebetso ya ho fana ka dilaesentshe e na le bofokodi, kapa ha dilaesentshe ka botsona di na le bofokodi.

Ha ho shejwa tshekatsheko e ka hodimo, Setheo sa Bohle sa A ke moemedi. Ka lebaka leo, se tlaleha ka tse latelang dipehelong tsa sona tsa tjhelete:

Phello ya dipehelo tsa tjhelete

Ka motheo wa tshekatsheko e ka hodimo, masepala o tla ananela tse latelang dipehelong tsa ona tsa tjhelete:

- E le lekeno: phetiso ya tefo e amohelwa ho tswa ho Lefapha la X ho laela Mosebetsi wa Y lebitsong la lona.
- E le tshenyehelo: ditjeho leha e ka ba dife tse bileng teng tsa ho laela Mosebetsi wa Y, mohl. ditjeho tsa basebeletsi, phokotso ya boleng ba matlotlo, jj.
- E le letlotlo: Tjhelete leha e ka ba efe e bolokilweng akhaontong ya banka bakeng sa tjhelete ya ditefo tsa dilaesentshe e tla romelwa ho Lefapha la X. {Ela hloko: Mohlala ona o nka hore seamohelwang ha se a lokela ho ananelwa ho latela temana ya .57}
- E le mokitlane: Bokalo ba tjhelete bo bolokilweng akhaontong ya banka bo tla romelwa ho mafapha a porofentshe.

Selekane sa mong'a matlotlo le moemedi se amanang le ho ba le ditjeho

Mohlala wa 3A: Ditshebeletso tse amanang le diporojeke tsa kaho

Ketsahalo ya A: Ho sebedisa lesedi le bontshitsweng Mohlaleng wa 1 bakeng sa phapanyetsano ya mong'a matlotlo le moemedi

Mohlala wa 1 o bontsha hore, ho latela selekane sa mong'a matlotlo le moemedi, Masepala wa B o kenela dilekane tse latelang tsa mong'a matlotlo le moemedi bakeng sa Lefapha la Porofentshe la A:

- O laola tshebetso ya ho aba matlo a phethilweng ho bajalefa ba hlwauweng ke Lefapha la Porofentshe la A, mme o amohela tefo ya R1,000 nako le nako ha o fane ka ntlo ho latela taelo.
- O bokella ditefo leha e ka ba dife tsa bajalefa tse yang ho Lefapha la Porofentshe.

Tshekatsheko

Ditheo di lokela ho leka ho bona hore na ke tsona baemedi seleaneng. Puisano e latelang e hlalosa ditshepiso ka tjhebo ya bomasepala.

Hore masepala a nke qeto ya hore ke moemedi, tse latelang di lokela ho ba teng:

- (a) Ha a na matla a ho laela dipehelo le maemo a matla bakeng sa diphapanyetsano le ditho tsa boraro.
- (b) Ha a na bokgoni ba ho sebedisa mehlodi yohle kapa ho ka batlang ho ba mehlodi yohle e tshwang diphapanyetsanong le ditho tsa boraro.
- (c) Ha a kotsing ya diphetophetoho tsa diphetho tsa diphapanyetsano le ditho tsa boraro.

Ka ha ho na le diphapanyetsano tse pedi tse fapaneng le ditho tsa boraro, tshekatsheko e lokela ho etswa bakeng sa phapanyetsano ka nngwe (le hoja ho na le dikgokahano pakeng tsa mefuta e mmedi ya diphapanyetsano).

Theibole e ka tlase mona e bontsha ditshepiso tse mabapi le phapanyetsano ka nngwe:

Tlhahlobo	Tsamaiso ya ho nehelana ka matlo	Ho bokellwa ha tjehelete e lokelang ho lefuwa ke bajalefa
Matla a ho laola dipehelo le maemo a matla thekisetano le ba setho sa boraro	Masepala (a) ha a laole mofuta kapa boleng ba matlo a fetiseditsweng ho bajalefa ba lenaneo, kapa (b) ha a hlwaye hore ke bajalefa bafe ba lokelang ho fumana matlo. Lefapha la Porofentshe la A le nka qeto ka bobedi ba dintlha tsena.	Masepala ha a nke qeto ka dipehelo le maemo a maholo a konteraka, ka ha Lefapha la Porofentshe la A le hlwayang bajalefa ba lenaneo, le ho nka qeto ka tjehelete e lokelang ho lefuwa ke mojalefa ka mong.
Bokgoni ba ho sebedisa mehlodi yohle kapa ho batlang ho ba mehlodi yohle e tswang ho diphapanyetsano le ba setho sa boraro	Masepala ha a na bokgoni ba ho sebedisa mehlodi yohle kapa ho batlang ho ba mehlodi yohle e tswang ho phapanyetsano (a) ka ha a se na bokgoni ba ho laola hore ke mang ya tla ba mojalefa wa phapanyetsano mme ka hoo ha a kgone ho sebedisa mehlodi ho phetha merero ya hae, mme (b) o tshwanetswe ke feela tefo e nyenyane bakeng sa taolo ya tshebetso ya ho nehelana ka matlo mme ha a tshwanelwa ke ho fumana moputso leha e ka ba ofe o tswang ho bajalefa bekeng sa matlo ao ba a fumaneng.	Masepala o laelwa ho fetisetso ho Lefapha la Porofentshe tjehelete leha e ka ba efe eo a e fumaneng. Ka lebaka leo, ha a kgone ho sebedisa mehlodi e tswang ho phapanyetsano.
Kotsi ya diphetophetoho tsa dipheho tsa phapanyetsano le ba setho sa boraro	Masepala ha a kotsing ya diphetophetoho leha e ka ba dife tsa tshebetso ya ho fana ka matlo ho bajalefa. Ka ha Lefapha la Porofentshe la A le totobatsa mofuta le boleng ba matlo a nehuweng bajalefa, haeba bajalefa ba sa kgotsofatswe ke matlo ao ba a fumaneng, Lefapha le jara boikarabelo ba ho lokisa mabaka ao. Bofokodi leha e ka ba bofe ba kaho bo tla dula le Masepala wa Bo ho latela selekane sa konteraka	Masepala o laelwa feela ho lefa ho Lefapha la Porofentshe la A tjehelete e fumaneng ke ena ho tswa ho bajalefa. Masepala ka hona ha a kotsing ya diphetophetoho tsa sephetho sa phapanyetsano.

	pakeng tsa masepala le lefapha.	
Sepheetho	Masepala wa B ke moemedi phapanyetsanong ena.	Masepala wa B ke moemedi phapanyetsanong ena.

Masepala ke moemedi tlhophisong, mme o tlaleha tsa dipehelo tsa ona tsa tjhelete tse latelang

Phello ya dipehelo tsa tjhelete

Ka motheo wa tshekatsheko e ka hodimo, masepala o tla ananela tse latelang dipehelong tsa ona tsa tjhelete:

- E le lekeno: tefo ya R1,000 e amohetsweng bakeng sa taolo ka nngwe ya ho nehelana ka ntlo. ho tswa pokellong ya tjhelete.
- E le ditshenyehelo: ditjeho leha e ka ba dife tseo a bang le tsona tsa tshebeletso ya taolo le pokello, mohl. ditjeho tsa kgiro ya basebeletsi, phokotso ya boleng ba matlotlo, jj.
- E le letlotlo: Tjhelete leha e ka ba efe e bolokilweng bankeng ya ona bakeng sa tjhelete e fumanweng ho bajalefa e tla romelwa ho Lefapha la Porofentshe la A.
- E le mokitlane: Bokalo ba tjhelete bo bolokilweng akhaontong ya banka bo tla romelwa ho Lefapha la Porofentshe.

Ketsahalo ya B: Ho sebedisa lesedi le bontshitsweng Mohlaleng wa 1 bakeng sa kaho ya matlo

Ka ho sebedisa lesedi lona le Mohlaleng wa 1, ntle le la kaho ya matlo, Masepala wa B ha o hahe matlo hore o fumane tefo, empa porojeke e tsamaisa kaho ya matlo le ho amohela 2% ya ditjeho tsa porojeke yohle tse bileng teng kgwedi ka nngwe.

Ketsahalong ena, Masepala wa B o kopuwa ho phetha mesebetsi e latelang lebitsong la Lefapha la Porofentshe la A:

- Ho neha Lefapha la Porofentshe la A tshebeletso ya tsamaiso ya porojeke mabapi le kaho ya matlo.
- Kakaretso ya tshebeletso ya tsamaiso ya porojeke e kenyelletsa (a) ho sebedisana la bafepedi le bakonteraka ba kgethilweng le Lefapha la Porofentshe la A, (b) mosebetsi wa tsamaiso le bodisa o etswang ho latela dikonteraka tseo, le (c) ho tsamaisa ditefo tse tswang ho lefapha di ya ho bafepedi le bakonteraka ba loketseng hang ha mosebetsi o ananetswe ke moenjenere ya kgethilweng le lefapha hore o phethahetse. Lefapha la A le busetsa Masepala wa A bakeng sa ditefo leha e ka ba dife ho bafepedi kapa bakonteraka.

Tshekatsheko

Ditheo di lokela ho leka ho bona hore na ke tsona baemedi seleaneng. Puisano e latelang e hlalosa ditshepiso ka tjhebo ya bomasepala.

Hore masepala a nke qeto ya hore ke moemedi, tse latelang di lokela ho ba teng:

- (a) Ha a na matla a ho nka qeto ka dipehelo le maemo a maholo a diphapanyetsano le ditho tsa boraro: Masepala o rerisana le, mme hape o tsamaisa mosebetsi wa, bakonteraka le bafepedi ba kgethuweng ke Lefapha la Porofentshe la A. Ka hoo, Lefapha la Porofentshe la A, e seng Masepala wa B, le nka qeto ka dipehelo le maemo a maholo le ditho tsa boraro (bafepedi le bakonteraka).
- (b) Ha a na bokgoni ba ho sebedisa mehlodi yohle kapa ho batlang ho ba mehlodi yohle e tswang ho diphapanyetsano le ditho tsa boraro: Bafepedi le bakonteraka ba fana ka dithoto le ditshebeletso ho Lefapha la Porofentshe la A bakeng sa ntshetsopele ya bodulo. Masepala wa B o mpa o tsamaisa sephetho sa dikonteraka tseo mme ha o kgone ho fumana molemo wa dithoto le ditshebeletso tse fuweng. Le hoja masepala a amohela peresente ya ditjeho tsa porojeke tse bileng teng selemong, tefo e nyane ha e bapiswa le mehlodi e hlahang ho phapanyetsano. Masepala ka hoo ha a na bokgoni ba ho sebedisa mehlodi yohle kapa ho batlang ho ba mehlodi yohle e tswang ho phapanyetsano.
- (c) Ha a kotsing ya diphethophetoho tsa diphetho tsa diphapanyetsano le ditho tsa boraro. Ka ha Lefapha la Porofentshe la A le kenetse dikonteraka le bafepedi le bakonteraka, le dumetse sebopeho, mofuta, boleng le theko ya dithoto le ditshebeletso tse tla nehwa. Masepala wa B ka hoo ha o kotsing eo mehlodi (kapa sehlahiswa qetellong) eo e leng sephetho sa phapanyetsano ha e a tshwaneleha. Lefapha la Porofentshe la A le lona le lefa Masepala wa B tefo ya kgutlisetso bakeng sa ditefo tse entsweng ho bafepedi kapa balefuwang, mme ka hoo hape ha ho kotsi mabapi le ditefo tse entsweng.

Masepala ke moemedi tlhophisong, mme o tlaleha tsa dipehelo tsa ona tsa tjhelete tse latelang

Phello ya dipehelo tsa tjhelete

Ka motheo wa tshekatsheko e ka hodimo, masepala o tla ananela tse latelang dipehelong tsa ona tsa tjhelete:

- E le lekeno: tefo ya 2% e amohetsweng bakeng sa ditjeho tsa porojeke tse bileng teng hara selemo. Tjhelete e lefiliweng ho Lefapha la Porofentshe la A e le ditefo tsa kgutlisetso ha e ananelwe e le lekeno dipehelong tsa tjhelete tsa Masepala wa B

kaha di le ditefo tsa kgutlisetso ya ditefo tse lefilweng bafepedi le bakonteraka lebitsong la Lefapha la Porofentshe la A.

- E le ditshenyehelo: ditjeho leha e ka ba dife tse bileng teng tsa ho fana ka tshebeletso ya tsamaiso ya porojeke, mohlala, ditjeho tsa kgiro, phokotso ya boleng ba matlotlo, jj. Ditefo tse entsweng ho bafepedi le bakonteraka ba Lefapha la Porofentshe la A ha se ditshenyehelo tsa masepala mme ka hoo ha di bontshwe diphelelong tsa tjhelete tsa Masepala wa B.
- E le letlotlo: Tjhelete leha e ka ba efe e lefilweng bafepedi le bakonteraka lebitsong la Lefapha la Porofentshe la A e lokelang ho kgutlisetswa ke lefapha.

Mohlala wa 3B: Tefello ya dinyehelo

Ketsahalo

Lefapha la S le jara boikarabelo ba ho lefella dipenshene tsa maqheku kgwedi le kgwedi Porofentsheng ya Y. Lefapha la S le theha Setheo T hore se laole dikopo tse ntjha le ho etsa ditefello ka botsona ho batho ba amohelang dipenshene kgwedi le kgwedi.

Lefapha la S le ntsheditse pele ditataiso tse hlakileng tsa moralo wa dipenshene tse bontshang hore ke mang ya tshwanetsweng ke ho amohela dipenshene tsa maqheku, le bokalo ba penshene e tshwanetsweng ho lefuwa. Setheo sa T se jara boikarabelo ba ho laola dikopo tse ntjha le ho amohela batho ba batjha moralong ba tla amohela dipenshene, ho latela ditataiso tse ntsheditsweng pele ke Lefapha la S. Ditataiso di bontsha hore bohle ba batjha moralong ba tla kenngwa lenaneng letsatsi la bo 20 kgwedding le so fihle, ba tla amohela dipenshene tsa bona kgwedding e latelang. Lefapha la S le fetisetse tjhelete ho Setheo sa T ka la 15 kgwedi ka nngwe bakeng sa ditefello ho bajalefa ba tshwanetsweng. Lefapha la S le Setheo sa T le bona ba saenne tumellano ya phumantsho ya ditshebeletso e hlalosang boleng ba tshebeletso e tla nehwa, ho kenyelletswa nako ya ho hlophisa dikopo, nako eo bajalefa ba emang meleng hore ba amohela menyetla ya bona, jj. Mehato ya tokiso e ka nkwa ke Lefapha la S haeba ditaello tsena di sa latelwe ke Setheo sa T.

Lefapha la S le etsa phetiso ya tjhelete ho ya ho Setheo sa T ho akaretse ditjeho tsa taolo le tshebetso ya dikopo le ditefello.

Tshekatsheko

Tlhophiso ke selekane sa mong le moemedi seo ho sona setheo sa pele (Lefapha la S) se laelang se seng (Setheo sa T) ho phetha diphapanyetsano le ditho tsa boraro (lefella dipenshene tsa maqheku) lebitsong la sona.

Ditseo di lokela ho hlaloba ho bona hore na ke moemedi tlhophisong ha di bapiswa le dipensehene tse lefilweng. Puisano e latelang e hlalosa menahano ka tjebo ya Setseo sa T. Hore Setseo se nke qeto ka hore ke moemedi, tse latelang di lokela ho ba teng:

- (a) Ha a na matla a ho nka qeto ka dipehelo le maemo a maholo a diphapanyetsano le ditho tsa boraro: Le hoja Setseo sa T se laola tshebetso ya dikopo lebitsong la Lefapha la S, mme qetellong le amohela bajalefa ba batjha leanong lena, le etsa jwalo tlasa tataiso e laetsweng ke Lefapha la S. Setseo sa T ha se na bokgoni ba ho nka qeto ka dipehelo le maemo a matla a diphapanyetsano le ditho tsa boraro, ka ha Lefapha la S le ntsheditse pele ditataiso tse bontshang hore ke batho bafe ba tshwanetsweng ke dipenshene tsa maqheku, ekasitana le tjelele eo ba tla e amohela.
- (b) Ha le na bokgoni ba ho sebedisa mehlodi yohle kapa ho batlang ho ba mehlodi yohle e tswang ho diphapanyetsano le ditho tsa boraro: Setseo sa T se amohela tjelele ka la 15 kgwedding ka nngwe ho e lefa bajalefa ba tshwanetseng. Ka ha tjelele ena e hlokwa hore e lefuwe baamohedi ba dipenshene ka boikgethelo ba Lefapha la S, ha se kgone ho sebedisa mehlodi yohle kapa ho batlang ho ba mehlodi yohle e amanang le diphapanyetsano le ditho tsa boraro ho phethahatsa boitlamo ba sona.
- (c) Ha se kotsing ya diphetophetoho tsa diphetho tsa diphapanyetsano le ditho tsa boraro: Setseo sa T se phetha tshebeletso ho latela ditaelo tse hlalositsweng tumellanong ya boleng ba tshebeletso. Haeba se sa sebetse ka moo ho hlokehang, mehato ya tokiso e tla nkwa ke Lefapha la S. Leha ho le jwalo, Setseo sa T ha se kotsing ya diphetophetoho tsa diphapanyetsano le ditho tsa boraro (bajalefa) ka ha se sa nke qeto ka bongata kapa boleng ba ditshebeletso le menyetla e fuwang.

Ha ho shejwa tshekatsheko e ka hodimo, Setseo sena ke moemedi. Ka lebaka leo, se tlaleha ka tse latelang dipehelong tsa sona tsa tjelele:

Phello ya dipehelo tsa tjelele

Ka motheo wa tshekatsheko e ka hodimo, masepala o tla ananela tse latelang dipehelong tsa ona tsa tjelele:

- E le lekeno: tefo ya phetiso eo se e fumanang ho tswa ho Lefapha la S ho laola tshebetso ya dikopo le ditafello.
- E le tshenyehelo: ditjeho leha e ka ba dife tse bileng teng tsa ho laela Mosebetsi wa Y, mohl. ditjeho tsa basebeletsi, phokotso ya boleng ba matlotlo, jj.
- E le letlotlo: Tjelele leha e ka ba efe e bolokilweng akhaontong ya bankeng ya ona e tla lefuwa.

- E le mokitlane: Bokalo bo lekanang tjhelete bo bolokilweng akhaontong ya banka ya ona bo tla lefuwa bajalefa kapa bo kgutlisetswa ho Lefapha la S.

Ela hloko: Ka motheo wa moralo wa dintlha o ka hodimo, Setheo sa T se laelwa ho etsa ditefello ho bajalefa bohle ba tshwanetsweng ke menyetla ka la 20 kgwedi ka nngwe, ha tjhelete ya kgwedi eo e fumanwa ho tswa ho Lefapha ka la 15 kgwedi le kgwedi. Ka ha Setheo sa T se laelwa ho etsa ditefello leha tjhelete e sa fumanwa bakeng sa bajalefa, se lokela ho nahana ka hore na se tla ananela boitlamo bakeng sa tjhelete ena. Tlhahlobo eo e etswa ho latela temana ya .57 ya Maemo.

Kananelo ya diamohelwang e le moemedi

Mohlala wa 4: Kananelo ya diamohelwang e le moemedi

Setheo sa A se thehelwa ho bokella makgetho lebitsong la Letlole la B la Lekeno ho latela Molao wa jwale wa Lekgetho o laetsweng le Letlole la Naha. Mohlaleng ona, nka hore Letlole la Lekeno ke akhaonto ya banka e tlasa taolo ya Letlole la Naha.

Setheo sa A sona so laolwa ke molao wa sona o hlalosing matla le boikarabelo ba sona ka kakaretso le mabapi le pokello ya makgetho. Molao o laela Setheo sa A ho fana ka mokgwa o tshwanelehileng wa ho laola pokello ya lekgetho, o bontshang balefi ba lekgetho, o bala tjhelete e tshwanetseng ho lefuwa ke (kapa e tswa ho) balefi ba boletsweng ba lekgetho, ho phathahatsa pokello ya tjhelete e tshwanetseng ho lefuwa, le moo ho tshwanelehileng, ho kenela ditharollo kapa ditlhakolo tsa mekitlane e kolotwang. Setheo sa A se amohela tefo ya phetiso e tswang ho Letlole la Naha ho akaretse ditjeho tse amanngwang le ho phetha mesebetsi ena. Lekeno lohle la lekgetho le lefuwa Letlole la Lekeno.

Ha ho hlalojwa hore na Setheo sa A ke moemedi kapa mong'a matlotlo, ho bohlokwa ho hlwaya hore ke diphapanyetsano dife tse leng tlasa taolo ya selekane sa mong'a matlotlo le moemedi. Setheo sa A bonneteng:

- Se amohela phetiso ya tjhelete ho tswa ho Letlole la Naha ho lefella ditshebetso tsa sona.
- Se ba le ditjeho, ka ho kenela ditumellano le basebeleetsi, bafepedi le ditho tse ding molemong wa ho phetha mesebetsi eo se lebelletsweng hore se tla e phetha molaong.
- Se amohela lekeno la lekgetho ho tswa ho balefi ba lekgetho, eo e lefuwang ho Letlole la Lekeno (e leng akhaonto ya banka e laolwang le Letlole la Naha).

Diphapanyetsano tseo e leng tsona feela tse tlasa taolo ya selekane sa mong'a matlotlo le moemedi ke diphapanyetsano tse nang le balefi ba lekgetho ba boletsweng (tse ka kenyelletsang ho hlahloba tjhelete ya lekgetho e lokelang ho lefuwa, ho latella tefo ya

makgetho ao, jj.). Setheo sa A se rerisana le balefi ba lekgetho lebitsong la Letlole la Lekeno/Letlole la Naha. Diphapanyetsanong tse ding, ha ho na diphapanyetsano le ditho tsa boraro. Setheo sa A se kenela diphapanyetsano le Letlole la Naha, kapa bafepedi, balefuwang kapa basebeletsi ka dipehelo le maemo a sona. Ka lebaka leo, diphapanyetsano tsena ha di tlasa taolo ya selekane sa mong'a matlotlo le moemedi.

Ha ho hlahlojwa hore na Setheo sa A ke moemedi, ho totobetse hore ha se ka ba le bokgoni bo itseng ba ho laela dipehelo le maemo a diphapanyetsano ka ha se jara boikarabelo ba ho lekola/ho laela bokalo ba lekgetho le lokelang ho lefuwa, Molao wa Lekgetho o hlalosa dipehelo le maemo a itseng a diphapanyetsano le balefi ba lekgetho. Leha ho le jwalo, setheo sa A ha se kgone ho sebedisa mehlodi yohle kapa ho batlang ho ba mehlodi yohle e tswang ho diphapanyetsano ka ha dikamohelo leha e ka ba dife tsa lekgetho di molemong wa Letlole la Lekeno/Letlole la Naha. Hape, setheo sa A ha se kotsing ya diphetophetoho tsa diphetho tsa tshebetso ya pokello ya lekgetho ka ha se mpa se fetisa dipokello mme ka hoo se se kotsing ya ho se lefe. Ka lebaka leo, setheo sa A ke moemedi ha ho bapiswa le diphapanyetsano tse amang pokello ya lekeno la lekgetho, mme se ke ke sa ananela lekeno le amang makgetho pehelong ya sona ya tshebediso ya tjehelete.

Leha ho le jwalo, ka hobane molao ka ho hlaka ho neha Setheo sa A matla le boikarabelo ba ho phethahatsa pokello ya makgetho, se lokela ho hlahloba hore na se lokela ho ananela diamohelwang bakeng sa bokalo bo sa tla bokellwa. Ha se etsa tlhahlobo ena, Setheo sa A se nahana ka matshwao a supang a hlalositsweng temaneng ya .57:

- (a) Mokitlane o lokela ho lefuwa ho sona, ke hore, Setheo sa A ke setheo se seng sekaneng phapanyetsanong le molefi wa lekgetho.
- (b) Se na le tokelo ya molao ya ho phethahatsa pokello ya mokitlane.
- (c) Se etsa qeto ka bokalo bo tlamehileng ho lefuwa ke molefi wa lekgetho.
- (d) Se nka qeto ka mokgwa le nako ya tefo.
- (e) Se na le matla le kgetho ya ho hlakola mekitlane e kolotwang ke balefi ba lekgetho.
- (f) Se na le tlamo ya ho phetha mesebetsi e itseng, eo se laelwang ho e phetha ho latela molao.

Ka ha boholo ba matshwao ana a supang bo le teng, Setheo sa A se lokela ho ananela diamohelwang tse amang makgetho a sa tla kolekwa le hoja se sa ananele lekeno la dikamohelo tsa lekgetho.

Sehlomathiso sa B – Ditokiso tse latetseng ho Maemo a mang a GRAP

Sepheo sa sehlomathiso ke ho hlwaya ditokiso tse tla latela Maemo a mang a GRAP a hlahileng ha ho phatlalatswa Maemo a GRAP a Tlaleho ya Beng ba Matlotlo le Baemedi.

Mongolo o lokisitsweng o bontshwa ka mongolo o motjha o thadilweng ka tlase mme mongolo o hlakotsweng o thadilwe ka hare.

Dintlafatso tsa Maemo a GRAP a Lekenno la Diphapanyetsano tse nang le Poello e Totobetseng

Boholo bo Akaretswang

A1. Lokisa temana ya .13 ka mokgwa o latelang:

Lekeno

- .13 Lekeno le kenyelletsa feela phallo yohle e kenang ya menyetla ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng e amohetsweng le e ka amohelwang ke setheo molemong wa sona. Selekaneeng sa mong'a setheo le moemedi, phallo yohle e kenang ya menyetla ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng e kenyelletsa bokalo bo kolekilweng lebitsong la mong'a matlotlo le le sa felletseng ka dikeketse tsa matlotlo a nete bakeng sa setheo. Bokalo bo kolekilweng lebitsong la mong'a matlotlo ha se lekeno. Empa, lekeno ke bokalo ba khomishene, tefo kapa moputso o mong le ha e ka ba ofe o amohetsweng kapa o ka amohelwang bakeng sa ho kolekwa kapa ho sebetsana le phallo yohle e kenang. Maemo a GRAP a *Tlaleho ya Beng ba Matlotlo le Baemedi* a hlalosa ditekanyetso tseo setheo se ka di sebedisang ha se hlahloba hore na ke mong'a matlotlo kapa moemedi selekaneng sa mong'a matlotlo le moemedi.

A2. Lokisa ditemana tse latelang Sehlomathisong tjena:

Sehlomathiso

A19. Dithekiso ho ditho tse bohareng, tse kang baabi, barekisi kapa tse ding tse rekiswang botjha

Lekeno le tswang dithekisong tse jwalo le atisa ho ananelwa ha dikotsi le meputso ya ho ba mong'a matlotlo e fetile. Le ha ho le jwalo, ha moreki

bonneteng e le moemedi ho latela Maemo a GRAP a Tlaleho ya Beng ba Matlotlo le Baemedi, thekiso e nkwa e le thekiso ya tsamaiso ka tshepiso.

- A3. Lokisa ditemana tse latelang Papisong le Maemo a Matjhaba a Tshupatlotlo Ditheong tsa Bohle (International Public Sector Accounting Standard) a Lekenno la Diphapanyetsano tse nang le Poello e Totobetseng (Phupu 2001) tjena:

Papiso le Maemo a Matjhaba a Tshupatlotlo Ditheong tsa Bohle a Lekenno la Diphapanyetsano tse nang le Poello e Totobetseng (Phupu 2001)

- Maemo ana a etsa sesupo ho Maemo a GRAP a Tlaleho ya Beng ba Matlotlo le Baemedi, a fanang ka tataiso e eketsehileng e tobileng lekala la bohle ya ho hlwaya hore na ke neng moo setheo e leng mong'a matlotlo kapa moemedi mme hape a laela ditlhoko tse eketsehileng tsa tsebahatso.

Ditokiso tsa Maemo a GRAP a Lekenno la Diphapanyetsano tse se nang Poello e Totobetseng

- A4. Lokisa temana ya .10 tjena:

- .10 Lekenno le kenya phallo yohle e kenang ya menyetla ya moruo kapa menyetla e lebelletsweng e amohetsweng le diamohelwang tsa setheo, tse emetseng keketso ya matlotlo a nete, e seng dikeketso tse amang diphehiso tse tswang ho beng ba matlotlo. Bokalo bo bokelletsweng e le moromuwa wa mmuso kapa setho se seng sa boraro bo ke ke ba tlisa keketso ya matlotlo a nete kapa lekenno la moromuwa. Setheo se sebedisa dintlhatheo tse Maemong a GRAP a Tlaleho ya Beng ba Matlotlo le Baemedi ho fumana hore ke neng ha se le moemedi kapa mong'a matlotlo phapanyetsanong e se nang poello e totobetseng.

A5. Lokisa ditemana tse latelang:

Makgetho

- .61 Ka tlwaelo mebuso e sebedisa baemedi ba pokello ya lekgetho bakeng sa ho koleka lekeno la lekgetho. Ditheo tsena di lekola hore di sebetsa jwalo ka moemedi kapa mong'a matlotlo ho latela Maemo a GRAP a Tlaleho ya Beng ba Matlotlo le Baemedi ho fumana hore ke karolo efe, haeba e le teng, ya makgetho e kolekilweng lebitsong la mmuso e ka ananelwang e le ya tsona.

Dikotlo

- .89 Dikotlo ka kakaretso di hloka hore setheo se fetise bokalo bo sa fetoheng ba tjhelete ho ya mmusong, mme ha di tlame mmuso ho ba le tshwanelo leha e ka ba efe e ka ananelwang e le mokitlane. Ka mokgwa oo, dikotlo di ananelwa e le lekeno ha seamohelwang se fihlella tlhaloso ya letlotlo mme se kgotsofatsa tekanyetso ya kananelo e le letlotlo e hlalositswng temaneng ya .29. Jwalo ka ha ho bontshitswe seratswaneng sa .10, moo setheo se bokellang dikotlo tse leng matleng a moemedi, kotlo e ke ke ya ba lekeno la setheo se kolekang. Le ha ho le jwalo, dintlheng tse dina ho ka tshwaneleha hore setheo se kolekang se ananele seamohelwang, hammoho le mokitlane o tsamaisanang le seo wa ho fetisetsa bokalo bo kolekilweng ho mmuso. Maemo a GRAP a Tlaleho ya Beng ba Matlotlo le Baemedi a fana ka tataiso ya kananelo le diamohelwang tsa moemedi, ha diamohelwang tseo di bolokilwe lebitsong la mong'a matlotlo. Matlotlo a hlahang ho dikotlo a lekanngwa ka tekanyo e lokileng ka ho fetisisa ya phallo e kenang ya mehlodi ho ya ho setheo.

Motheo wa diphetho

Motheo wa diphetho o neha mabaka a Lekgotla la Maemo a Tshupatlotlo (Lekgotla) a ho amohela kapa ho hana ditharollo tse itseng tse amang ho hlwaya mesebetsi ya mong'a matlotlo le moemedi, le ho tlaleha tsa mesebetsi eo.

Selelekela

- BC1. Ka lebaka la hore ditheo lekaleng la bohle di sebetsa mmoho ho fihlella mesebetsi ya lekala l bohle e hlaloswang molaong, di atisa ho kenela ditlhophiso hore di phethe mesebetsi molemong wa ho etsetsana mesebetsi. Moo ditlhophiso tsena di leng teng, ho atisa ho ba boima ho kgetholla setheo seo e leng moemedi le seo e leng mong'a matlotlo, mme ka lebaka leo setheo se tla tlaleha bakeng sa diphapanyetsano tse hlahang mesebetsing eo. Ka lebaka leo, Lekgotla le ile la dumela ho kenela porojeke ho fumana hore na ho ka nehwa tataiso e batlang e akaretsa ho feta ho thusa ditheo ho hlwayeng hore ke neng ha di le mong'a matlotlo leha di le moemedi, le hore ditlhoko tsa tshupatlotlo le tlaleho ke dife tse tla tshwaneleha bakeng sa ditlhophiso tseo.
- BC2. Phuputsong ya lona, Lekgotla le hlokometse hore ha ho na phatlalatso kapa tataiso e ka tshepuwang matjhabeng (e tswang ho Lekgotla la Matjhaba la Maemo a Tshupatlotlo Ditheong tsa Bohle kapa Lekgotla la Matjhaba la Maemo a Tshupatlotlo) e sebetsanang le ho hlwaya beng ba matlotlo kapa baemedi. Lekgotla hape le hlokometse hore, ha Maemo a GRAP a Lekenno la Diphapanyetsano tse nang le Poello e Totobetseng le Lekenno la Diphapanyetsano tse se nang Poello e Totobetseng (Lekgetho le Diphetiso) a qotsitsweng ho maemo a matjhaba a lekanang, a tadima ho tshupatlotlo ya lekenno e le moemedi kapa mong'a matlotlo, tataiso ena ha e kgotsofatse ho sebetseng le bonamo le mefuta ya ditlhophiso lekaleng la bohle.
- BC3. Motheong wa ho hlokeha ha tataiso e batlang e akaretsa ho feta, Lekgotla le phatlaladitse Tokomane ya Dipuisano ya 8 ya Tlaleho ya Mesebetsi ya Beng ba Matlotlo le Baemedi Lekaleng la Bohle (Accounting for Principal-Agent Activities in the Public Sector) ka Phupu 2012. Ba arabetseng Tokomane ya Dipuisano ba ile ba tshehetsa ho hlokeha ha tataiso e hlalosehileng ka botlalo le botsitso ba tlaleho bakeng sa ditlhophiso tsena. Kopanong ya lona ya Motsheanong 2013, Lekgotla le ile la dumela ho ntshetsa pele Maemo a GRAP. Motheong wa qeto ena, Maemo a

GRAP a ntsheditswe pele mme a laela dintlhatheo tse tlamehileng di sebediswe ke setheo ho bona hore na ke mong'a matlotlo kapa ke moemedi seleaneng, hammoho le ditlhoko tsa tlaleho le tsebahatso bakeng sa dilekane tse jwalo. Lekgotla le ile la dumela hore Maemo ana a lokela ho sebediswa pele ho shejwa Maemo a mang a GRAP mme, ka lebaka leo, Maemo ana ha a laele ditlhoko tse ntjha tsa kananelo kapa tekanyo mabapi le lekeno, ditshenyehelo, matlotlo le/kapa mekitlane.

Boholo bo Akaretswang

- BC4. Ka ha sepheo sa Maemo ana e le ho hlalosa hore na ke neng moo setheo e leng mong'a matlotlo kapa moemedi, Lekgotla le dumetse hore ditheo di lokela pele ho hlahloba hore di sebetsa boemong bofe seleaneng, ho latela dintlhatheo tse Maemong ana, pele di sebedisa Maemo a mang a GRAP a sebetsanang le kananelo le tekanyo ya diphapanyetsano tse hlahang ho tlhophiso eo.
- BC5. Ditheo tse (a) romang ditheo tse ding ho phetha, diphapanyetsano le ditho tsa boraro lebitsong la tsona, kapa tse (b) phethang diphapanyetsano le ditho tsa boraro lebitsong la setheo se seng, di atisa ho etsa jwalo ka sebopeho sa selekane se tlamang. Lekgotla le dumetse hore moo selekane se tlamang se leng teng seo sephetho sa sona e leng setheo se le seng (moemedi) se phethang diphapanyetsano le ditho tsa boraro bakeng sa se seng (mong'a matlotlo), ke dikarolo tsa selekane sa mong'a matlotlo le moemedi mme di tlasa kakaretso ya Maemo ana. Lekgotla le ile la nka hore bobedi ho ba teng ha selekane se tlamang le ditho tsa boraro ke dintlha tse tlamehileng ho ba teng ha ho hlahlojwa hore na tlhophiso pakeng tsa ditho ke selekane sa mong'a matlotlo le moemedi kapa tjhe.
- BC6. Lekgotla le dumetse hore, ka hobane setheo se ke ke sa sebeletsa setheo se seng ho se na selekane se tlamang, selekane se tlamang se tlamehile ho ba teng ho fihlella tlhaloso ya selekane sa mong'a matlotlo le moemedi. Dilekane tse tlamang ho buuwa ka tsona hateletsana temaneng ya BC16. ho isa ho BC18. mona ka tlase.
- BC7. Ka ha moemedi a emela kapa a sebetsa lebitsong la mong'a matlotlo seleaneng, Lekgotla le dumetse hore ntlha ya bohlokwa tekolong ya hore tlhophiso ke selekane sa mong'a matlotlo le moemedi ke boteng ba ditho tsa boraro. Ha ho shejwa mefuta e meraro ya ditlhophiso lekaleng la bohle, Lekgotla le dumetse hore moemedi a ka kenela diphapanyetsano tse boletsweng le ditho tsa boraro lebitsong la mong'a matlotlo, kapa a ka emela mong'a matlotlo feela mabapi le ditho tsa boraro. Lereho "diphapanyetsano le ditho tsa boraro" le sebediswang Maemong ana le akaretsa mabaka ao ka bobedi.

Mokgwa wa ho arohanya beng ba matlotlo le baemedi le sekgahla sa ditlhaloso

Mokgwa wa ho arohanya baemedi le beng ba matlotlo

- BC8. Nakong e fetileng, ho hlwaya mong'a matlotlo kapa moemedi phapanyetsano e nang le poello e totobetseng ho ne ho theilwe manollong ya dikotsi le meputso. Maemo a GRAP a Lekenoa la Diphapanyetsano tse nang le Poello e Totobetseng a fane ka lenane la matshwao a supang ao bahlophisi ba a sebedisitseng ha ba etsa tlhahlobo ena. Matshwao ana a supang haholoholo a fumanwe ho tswa ho diketsahalo tse itseng tsa lekala la poraefete mme a ne a atisa ho se tshwanelehe bakeng sa mefuta ya diphapanyetsano tse neng di kenelwa ke ditheo tsa lekala la bohle, haholoholo diphapanyetsano tseo ho tsona ditheo di neng di na le ditaello tse tshwanang. Ditheo di ile tsa tshwanela ho sebedisa kahlolo e matla, eo phello ya yona e bileng tshusumetso ya maikutlo tlhophisong ya dipehelo tsa tjehele le ho hlokeha ha papiso. Ha ho shejwa bofokodi bona ba ho sebedisa "dikotsi le meputso" ho hlahloba hore na setheo ke mong'a matlotlo kapa moemedi, Lekgotla le ile la sisinya Tokomaneng ya Dipuisano, ekasitana le ho Maemo a GRAP a Tlaleho ya Beng ba Matlotlo le Baemedi a sisintsweng a ba a phatlalatswa ho kopa maikutlo (ED 122), hore kgopolo ya "taolo ya molemo" e ka tshwaneleha ho feta ha ho hlwauwa beng ba matlotlo le baemedi lekaleng la bohle.
- BC9. Lekgotla le ile la dumela hore ho sebedisa taolo ya molemo ho tla fokotsa tshusumetso ya maikutlo bonneteng ha ho shejwa sebopeho sa dilekane tse tlamang tse atisang ho kenelwa lekaleng la bohle. Lekgotla le ile la dumela hore sena se tla tshwaneleha e le ka nnete moo ditheo di nang le ditaello le boikarabelo bo tshwanang, ka ha ke feela setheo se le seng se ka bang le taolo ho mosebetsi o itseng, ha ka ho le leng tlhahlobong ya dikotsi le meputso, bobedi bo ka ba teng bakeng sa ditho ka bobedi mosebetsing o itseng.
- BC10. Tokomane ya Dipuisano ekasitana le ED 122, di bontshitse taolo ya molemo mosebetsing o boletsweng e le tekanyetso e thusang ho fapanya hore ke neng ha setheo se le moemedi kapa mong'a matlotlo. Ho ile ha sisinngwa hore ha setheo se bontsha taolo ya molemo ho mosebetsi o itseng, setheo seo ke mong'a matlotlo tlhophisong eo. Jwalo feela, haeba setheo se sa bontsha taolo ya molemo ho bolela hore e ne e le moemedi. Setheo se bontshitse taolo ya molemo ha se bontsha boraro ba tse latelang: (a) se bile le matla a ho laela mesebetsi

selekaneng se tlamang, (b) se bile le bokgoni ba ho sebedisa mehlodi yohle kapa ho batlileng ho ba mehlodi yohle, mme (c) se ile sa ba kotsing ya diphethophetoho tsa diphetho tsa mosebetsi.

- BC11. Le hoja ba arabileng ba ile ba tshehetsa ditekanyetso tsena boemong ba Tokomane ya Dipuisano, baarabedi ba ile ba toboketsa dintlha tse ka hlahang tsa dikopo tsa taolo ya molemo nakong ya tshebetso ya ho hlahisa maikutlo ka ED 122. Haholoholo, baarabedi ba hlokometse hore ha setheo se sa ka sa bontsha ditekanyetso tsena, se ne se ke ke sa ba le taolo ya molemo ho mosebetsi, mme he ka ho iketsahalla se ne se tla ba moemedi. Leha ho le jwalo, moemedi, ka tlhaloso, o ne a ke ke a kgona ho bontsha hore a ka laela mesebetsi, a fumana molemo wa mehlodi e amanang le mosebetsi, mme hape o ne a ke ke a ba kotsing ya diphethophetoho tsa diphetho tsa mosebetsi. Ka lebaka leo, baarabedi ba ile ba sisinya ho hlwaya ditekanyetso kapa maemo ha setheo se le moemedi e seng ha se le mong'a matlotlo.

Boemo ba tekolo

- BC12. Tshisinyo ya bohlokwa Tokomaneng ya Dipuisano le ED 122 e ne e le tekolo ya taolo e molemo ho sehlopha sa mesebetsi. Mokgwa wa ho hlwaya mong'a matlotlo le moemedi Tokomaneng ya Dipuisano o ne o hloka ka ho totobala hore setheo se hlwaye hore na se ile sa sebetswa jwalo ka mong'a matlotlo kapa moemedi mabapi le mesebetsi e boletsweng, mme sa laela hape hore mesebetsi ena e boletsweng e hlwauwe e le moo manollo e ka qalang teng. Tokomane ya Dipuisano hape e sisintse hore ho be le tlhaloso e hlakileng bakeng sa mosebetsi. Baarabedi ha ba ka ba tshehetsa toboketso e beilweng ho ho hlwauwa ha mesebetsi e boletsweng hore e be moo ho hlwauwa ha beng ba matlotlo le baemedi ho ka qalang teng. Lekgotla le dumetse hore ho etsa jwalo ho tla fupara mathata, mme ho ka thibela kananelo ya diphapanyetsano ka bomong. Ka lebaka leo, Lekgotla le dumetse hore lereo "mosebetsi" le sebediswe ho ED 122 ka kutlwisiso ya ho hlahloba taolo ya molemo le hore lereho "mosebetsi" le ke ke la hlaloswa semmuso kapa la sebediswa ka mokgwa o tshwanang le o sisintsweng Tokomaneng ya Dipuisano.

- BC13. Baarabedi ba ED 122 ba ile ba hanana le tjhebo ya mesebetsi ka hobane ho hlahloba taolo ya molemo boemong bo phahameng hakaalo ho ka tlisa tlaleho e sa tshwanelehang bakeng sa diphapanyetsano tse boletsweng. Haholoholo, ditheo di ka qeta ka hore haholoholo di na le taolo ya molemo ho mesebetsi ya boemo bo phahameng, empa di tswela pele di sebetse jwalo ka moemedi diphapanyetsanong tse itseng kahara tlhophiso eo. Baarabedi bao ka tlwaelo ba kolekang lekeno ba ile ba hlahisa maikutlo a susumetsang mabapi le sena. Nakong ya dipuisano le ditho

GRAP 109

tša mabatoa ho ile ha hlaka hore ho hlahloba mesebetsi ho ile ha tlisa dipotso tse matla ka hore na ditheo di theilwe ke tse ding, mohlala, ditheo tša bohle, hore di phethe mesebetsi lebitsong la tseo di theilweng ke tsona, di tla bonwa di le baemedi. Lekgotla le dumetse hore ho tsepamisa ho mesebetsi ho bile le ditlamorao tse neng di sa lebellwa, mme la fetola Maemo hore a tsepamise ho diphapanyetsano le ditho tša boraro le ho hlwaya ditekanyetso tse boletsweng boemong ba phapanyetsano.

Ditekanyetso tsa ho hlwaya hore na ditekanyetso le ditho tsa boraro di phethilwe ka ho ba moemedi kapa mong'a matlotlo.

- BC14. Qeto ya Lekgotla ya ho tsepamisa ho diphapanyetsano bakeng sa mesebetsi e boletse hore le ne le ke ke la hlola le tsepamisa ho taolo ya molemo, le hoja ka tjhebo ya moemedi, ka ha taolo e ke ke ya bontshwa phapanyetsanong. Lekgotla le dumetse hore kgopolo ya motheo ya mokgwa o fetotsweng e lokela ho laela setheo ho lekola hore na se laetswe ke setheo se seng ho phetha diphapanyetsano le ditho tsa boraro, le ho lekola hore na sona, kapa setheo se seng, se fumana melemo diphapanyetsanong tseo. Le hoja ho na le bofokodi ba taolo ya molemo e bonweng temaneng ya BC11, boholo ba baarabedi ha ba ka ba dumela hore ditekanyetso tse tharo di ne di le mehopolo e molemo hore di ka sebediswa. Ka lebaka leo, Lekgotla le dumetse hore ditekanyetso tse sebediswang ho lekola taolo ya molemo di ka fetolwa ho ba ditekanyetso tse lekolang hore na setheo se phetha diphapanyetsano molemong wa sona ka bosona kapa tjhe. Ditekanyetso tsena di ne di ke ke tsa hlaloswa ka ho arohanngwa kgopolong kapa lereong le itseng, mme ka hoo e ahelletswa kahara ditlhoko tsa Maemo ka boona.
- BC15. Ha ho hahwa botjha ditekanyetso tsa taolo ya molemo hore di tshwanelehe ho ditekolo boemong ba phapanyetsano, Lekgotla le ile la tadima hore na ditekanyetso tseo ka boraro di tshwanelehile ha ho lekolwa hore na setheo ke moemedi. Haholoholo, Lekgotla le ile la tadima bokgoni ba ditheo ba ho nka diqeto ka dipehelo le maemo a hlahellang ka mahetla a diphapanyetsano. Lekgotla le hlokometse hore ditheo tse ding di na le bokgoni ba ho nka diqeto tse matla ka diphapanyetsano hobane di fuwe matla a itseng molaong a hlokehang ho phethahatsa thomo ya bona. Ho tea mohlala, balaodi kapa baemedi ba phethang boikarabelo ba phethahatso, ba ka nehwa matla a ho fumana hore ke ditho dife tse tla angwa ke phapanyetsano e boletsweng, bokalo boo di lokelang ho bo lefang, le ka moo bokalo bo lokelang ho lefuwa. Ha ho nahannwe ka sebopeho sa ditshebetso le dithomo tsa ditheo, ho hlahloba hore na di na le matla a ho nka diqeto tse matla ka dipehelo le maemo a phapanyetsano ho ke ke ha ba ntlha tshwanelehang ha ho fumanwa hore na ke moemedi kapa tjhe. Ka lebaka leo, Lekgotla le dumetse hore ditekanyetso ka boraro di lokela ho sebediswa ho lekola haeba setheo e le moemedi, ntle leha matla a itseng a nehwa setheo ho latela molao mabapi le dipehelo le maemo a diphapanyetsano tse boletsweng.

BC16. Ka lebaka la se bonweng ke baarabedi, se hlalositsweng temaneng ya BC11 mona ka hodimo, Lekgotla le dumetse hore setheo se lokela pele ho lekola hore na ke moemedi ka ho sebedisa ditekanyetso. Haeba setheo se fumana hore ha se moemedi ka ho sebedisa tekanyetso, maamong ao ka ho iketsahalla ke mong'a matlotlo.

Ho hlalosa mong'a matlotlo le moemedi

BC17. Tokomaneng ya Dipuisano, Lekgotla le ne le sa sisinya ditlhaloso tsa semmuso tsa mareo "mong'a matlotlo" le "moemedi" mme bakeng sa hoo le bontshitse ditlhaloso tsa "mesebetsi ya mong'a matlotlo" le "mesebetsi ya boemedi". "Mesebetsi ya mong'a matlotlo" e ile ya hlalosa ka hore ke mesebetsi eo setheo se nang le taolo ya yona ya molemo, eo setheo se e phethang ka bosona, kapa e phethwang ke setheo se seng lebitsong la setheo. "Mesebetsi ya boemedi" e ile ya hlalosa ka hore ke mesebetsi e phethwang ke setheo eo e seng mesebetsi ya setheo ka sebele. Baarabedi ba Tokomane ya Dipuisano ha ba ka ba tshehetsa ditlhaloso tsena ka ha di ne di hatella ka matla ho hlwauwa ha "mesebetsi". Baarabedi hape ba ne ba kgathatsehile ka bosiyo ba ditlhaloso tse hlakileng tsa beng ba matlotlo le baemedi.

BC18. Ho ya ka maikutlo a hlahisitsweng, Lekgotla le ile la dumela ho hlalosa ka ho hlala "mong'a matlotlo" le "moemedi" ka ha mareo ana a le bohlokwa ha ho hlwauwa ditho tse amehang tsa selekane sa mong'a matlotlo le moemedi. Ditlhaloso tsa mong'a matlotlo le moemedi tse kenyelleditsweng ho ED 122 di ile tsa thehwa ho boteng ba taolo ya molemo. Ha ho nahannwe ka dintlha tse hlahisitsweng ke baarabedi ka taolo ya molemo, ditlhaloso tsa mong'a matlotlo le moemedi di ile tsa hloka ho shejwa botjha. Lekgotla le dumetse hore ditlhaloso tsa "mong'a matlotlo" le "moemedi" di lokela ho thehwa ho ntlha ya hore setheo se itseng se laela se seng ho phetha diphapanyetsano le ditho tsa boraro lebitsong la sona. Ditlhaloso hape di hlakisa hore haeba diphapanyetsano di le molemong wa setho se seng, setho seo ke mong'a matlotlo e seng moemedi ya seleaneng.

BC19. Ha Lekgotla le sekaseka molao o laolang dilekane tse itseng tsa mong'a matlotlo le morumuwa, se ile sa hlwaya hore motho, jwalo ka Letona, e seng setheo, a ka nehwa boikarabelo bo itseng. Ka lebaka leo, Lekgotla le nahanne ka hore na tlhaloso ya mong'a matlotlo le moemedi di ka tadimana le "motho ka mong" kapa "setheo". Lekgotla le ile la dumela hore, ka lebaka la hore motho ka mong ha se setheo se tlalehang, ho tlamehile ho netefatswe hore ke setheo sefe seo motho ka mong a se emetseng, le ho nahana ka hore na setheo se boemong ba mong'a matlotlo kapa moemedi tabeng e tshohlwang.

GRAP 109

BC20. Mojalefa wa dilekane tse ngata tsa mong'a matlotlo le moemedi e atisa ho ba akhaonto ya banka kapa letlole. Ho ka etsahala ho sa hlaka dintlheng tsohle hore mong'a akhaonto ena ya banka kapa letlole ke mang. Lekgotla le dumetse hore ka lebaka la hore diakhaonto tsena kapa matlole ana ke karolo ya dilekane tsa mong'a matlotlo le moemedi, ho ka ba bohlokwa ho lekola hore na setheo se laolang diakhaonto tsena kapa matlole ana ke beng ba matlotlo kapa baemedi tlhophisong. Tataiso ka ntlha ena e ekeditswe Maemong kamora ho phatlalatswa ha ED 122.

Selekane se tlamang

- BC21. Tokomaneng ya Dipuisano, Lekgotla le ile la nahana ka hore na kamano ya mong'a matlotlo le moemedi e ka ba teng bonneteng ka ntle ho selekane se tlamang. Le ile la qeta ka hore le hoja hona e se tlasa mabaka ohle ho sa kgoneheng, ho etsahala sewelo ha ho shejwa hore motheo wa dikamamo tsa mong'a matlotlo le moemedi ke hore mong'a matlotlo a nehe moemedi taelo ya ho phetha diphapanyetsano le ditho tsa boraro lebitsong la mong'a matlotlo. Lekaleng la bohle, ditheo di ke ke tsa phetha diphapanyetsano le ditho tsa boraro lebitsong la setheo se seng ntle leha ho na le tlhophiso e matla e ba qobellang hore ba etse jwalo. Ka lebaka leo, Lekgotla le dumetse hore boteng ba selekane se tlamang bo bohlokwa ha ho shejwa ditokelo le ditlamo tse neuweng ditho tsa selekane. Ho a utlwanwa hore, ha ho se na selekane se tlamang, setheo se nkwa se phetha mesebetsi molemong wa sona ka bosona e seng hore ke setho sa selekane sa mong'a matlotlo le moemedi.
- BC22. Ha le hlalosa moelelo wa selekane se tlamang, Lekgotla le ile la ananela hore ho na le ditlhophiso tse ngata haholo tse teng lekaleng la bohle tse ka hlahisang kamano ya mong'a matlotlo le moemedi, mme haholoholo, hore tsena ha se ka nako tsohle di fetohang tlhophiso ya konteraka. Ka lebaka leo, Lekgotla le dumetse ho hlalosa dilekane tse tlamang ka bobatsi ka moo ho kgonehang ho tiisa hore ditheo di nahana le ka ditlhophiso tse laolwang ke molao kapa mekgwa e jwalo, ke hore, leano la mmuso, ditaello, ditataiso kapa ditaolo tse ntshitsweng ke matona, makgotla kapa ditheo tse jwalo, ekasitana le tse thehilweng ka tshebetso ya molao, ho kenyelletswa le molao o tlwaelehileng.
- BC23. Lekgotla le hlokometse hore hangata ha ho na selekane se tlamang se rekotuweng semmuso se hlahang ho mehlodi e hlalositsweng temaneng ya BC 11. Ha maemo a jwalo a le teng, Lekgotla le ile la dumela hore setheo se lokela ho nahana ka hore na mesebetsi ya sona e fetileng e bontsha hore ke mong'a matlotlo kapa moemedi.

Tlaleho ya mong'a matlotlo le moemedi

Lekeno le ditshenyehelo

- BC24. Mohopolo o matla wa tshupatloto tlalehong e etswang ke mong'a matlotlo le moemedi ke hore na setheo se lokela ho tlaleha ka tsa diphapanyetsano tse phethilweng lebitsong la setheo se seng e le tsa sona kapa tjhe. Tokomaneng ya

Dipuisano le ED 122, Lekgotla le ile la dumela hore ntlhatheo ya tlaleho e lokela ho latela mokgwa o sebediswang ho hlwaya hore ke nang ha setheo e le mong'a matlotlo kapa moemedi, ke hore, boteng ba taolo ya molemo. Lekgotla le sisintse hore ha setheo se bontsha hore se na le taolo ya molemo ho mosebetsi, se lokela ho tlaleha tsa lekeno le ditshenyehelo tse hlahang ho mesebetsi eo e le diphapanyetsano tsa sona ka sebele le ho tlaleha dipehelong tsa tshebediso ya tjehelete. Hona ho ile ha bolela hore mong'a matlotlo o tla bontsha lekeno le ditshenyehelo pehelong ya mosebetsi ha a ne a na le taolo ya molemo mosebetsing. Jwalo feela, moemedi a ke ke a ananela phapanyetsano ka hore ke ya hae ka sebele pehelong ya tshebediso ya tjehelete moo mong'a matlotlo a nang le taolo ya molemo mesebetsing e amehang, ka ha ho etsa jwalo ho mpefatsa boemo ba tjehelete le tshebediso ya tjehelete ya setheo ka bosona.

- BC25. Ha ho shejwa phetoho ya tjebo ho tloha ho ho bontsha taolo ya molemo mosebetsing ho isa ho tekolo ya hore ke setheo sefe se fumanang melemo ya diphapanyetsano le ditho tsa boraro, Lekgotla le ile la tlameha ho sheba botjha mokgwa ona o sisintsweng. Lekgotla le ile la dumela hore le lokela hantlente ho bontsha hore lekeno le diphapanyetsano tse hlahang ho diphapanyetsano tse phethilweng le ditho tsa boraro di lokela ho ananelwa ke mong'a matlotlo, le hore moemedi o lokela feela ho ananela karolo eo ya lekeno kapa ditshenyehelo tseo a bang le tsona mabapi le ho phetha diphapanyetsano lebitsong la mong'a matlotlo.

Matlotlo le mekitlane

- BC26. Lekgotla le dumetse hore, leha ho kgoneha ho bolela ntlhatheo e hlakileng bakeng sa kananelo ya lekeno le ditshenyehelo pehelong ya tshebediso ya tjehelete ha setheo se le boemong ba moemedi kapa mong'a matlotlo, ntlhatheo e jwalo e ke ke ya nehwa bakeng sa kananelo ya matlotlo le mekitlane e hlahang ho dilekane tsa mong'a matlotlo le moemedi. Lekgotla le ile la dumela hore tekolo e lokela ho etswa ke setheo ya hore na ditokelo le ditlamo leha e le dife tse hlahang ho ditlhophiso di hlahisa matlotlo le mekitlane Moralong, le hore na matlotlo ao le mekitlane eo e kgotsofatsa ditekanyetso Maemong a tshwanelehileng a GRAP.
- BC27. Lekgotla le ile la qeta ka hore leha ho le jwalo le lokela ho fana ka tataiso ya hore ke neng, tlasa mabaka afe, matlotlo le mekitlane e itseng e ka hlahang ho dilekane tsa mong'a matlotlo le moemedi e lokelang ho ananelwa. Haholoholo, Lekgotla le dumetse hore tataiso e lokela ho nehwa moo tjehelete kapa letlotlo le leng la tjehelete le bolokilweng ke moemedi lebitsong la mong'a matlotlo, kapa ha matlotlo a kang direkiswang a bolokwa ke baemedi hore ba phethahatse mesebetsi e boletsweng seleaneng sa mong'a matlotlo le moemedi. Ha ho shejwa ho rarana ho ka bang teng ha maemo a itseng, Lekgotla hape le dumetse ho fana ka tataiso ya kananelo

ya diamohelwang le dilefuwang tse hlahang ho dilekane tsa mong'a matlotlo le moemedi. Diphetho tsa Lekgotla ho sena di bontshitswe ditemaneng tse latelang.

BC28. Lekgotla le hlokometse hore, lekaleng la bohle, dilekane tse ngata tsa mong'a matlotlo le moemedi di hloka hore moemedi a koleke tjhelete kapa a lefe tjhelete lebitsong la mong'a matlotlo. Tse ding tsa ditlhophiso tsena tse hlahlojuwang le Lekgotla di ile tsa hloka ho fetang ho koleka kapa ho lefa tjhelete, mme moemedi o ile a ba tlasa kगतello ya ditokelo le ditlamo tse tšileng le ditlhophiso tseo. Lekgotla le dumetse hore maamong a boletsweng, ditokelo le ditlamo tse boletsweng seleaneng se tlamang di ka hlahisa seamohelwang kapa selefuwang bakeng sa moemedi. Lekgotla le hlokometse hore mong'a matlotlo a ka ba le seamohelwang kapa selefuwang maamong ohle, le hoja setho se seng seleaneng diphapanyetsanong tsena e ka ba moemedi e seng ditho tsa boraro tse boletseng tseo ho neng ho kenetswe diphapanyetsano le sona.

BC29. Lekgotla le na le tjhebo ya hore ha e le hore ntho e le nngwe eo moemedi a laelwang ho e etsa seleaneng se tlamang ke ho koleka (le/kapa ho lefa) tjhelete lebitsong la mong'a matlotlo, maamong ao ho ananela seamohelwang kapa selefuwang ho ke ke ha tshwaneleha. Maamong ana, Lekgotla le qetile ka hore ho ke ke ha tshwaneleha ho ananela tjhelete ka hore ke letlotlo hang ha e amohetswe, le ho ananela mokitlane o tsamaisanang le seo ho romela tjhelete ho mong'a matlotlo.

BC30. Leha ho le jwalo, ha moemedi a laelwa ho phetha ho fetang ho koleka (le/kapa ho lefa) tjhelete, Lekgotla le dumetse hore tlhahlobo e tebileng ya ditokelo le ditlamo seleaneng se tlamang e lokela ho phethahatswa. Haholoholo, Lekgotla le dumetse hore moo ditokelo le ditlamo tse ding di leng teng, kananelo ya seamohelwang kapa selefuwang e ka tshwaneleha hobane di bontsha phallo e kenang kapa phallo e tswang ya menyetla e lebelletsweng e laelwang ho phethahatsa merero ya setheo. Ditokelo le ditlamo tse ikgethang tse ka bontshang hore setheo se lokela ho ananela seamohelwang kapa selefuwang. Tsena di ka mokgwa o latelang:

- Mokitlane o lokela ho lefuwa ho, kapa ke, moemedi, ke hore, moemedi ke setho se seng seleaneng phapanyetsanong le setho sa boraro.
- Moemedi o na le tokelo ya molao ya ho phethahatsa pokello ya mokitlane, kapa moemedi o na le tlamo ya molao ya ho lefa mokitlane.
- Moemedi o fumana bokalo bo lokelang ho lefuwa ke, kapa ho, setho sa boraro ho latela dipholisi tse thehilwang ke mong'a matlotlo.
- Moemedi o fumana mokgwa le nako ya ho lefa.
- Moemedi o na le matla le kgetho ya ho hlakola mekitlane e kolotwang ke ditho tsa boraro.

- Moemedi o na le boitlamo ba ho phetha mesebetsi e itseng, eo a lebelletsweng ho e phetha ho latela selekane se tlamang.

BC31. Lekgotla le nahanne ka hore na ho hlokeha hore ho fumantshwe tataiso e batlang e hlakile ho feta ka nako ya kananelo kapa diamohelwang le dilefuwang tse temaneng ya BC30. Lekgotla le dumetse hore dintlhatheo tse Maamong a GRAP a tshwanelehileng di lokela ho shejwa ha ho lekolwa hore ke neng moo seamohelwang kapa selefuwang se lokelang ho ananelwa, le ka moo se lokelang ho lekanngwa. Leha ho le jwalo, lekgotla ha le a ka la fana ka tataiso ha hore ha seamohelwang kapa selefuwang se ananelwa ho latela motheo wa maemo a ikgethang a boletsweng Maamong, hore seamohelwang kapa selefuwang se tsamaisanang le hona se ananelwe (ho ya ka hore ke eng se loketseng) ka nako e tshwanang le bakeng sa bokalo bo tshwanang.

BC32. Nakong ya dipusano ka ED 129, ba bang ba baarabedi ba ile ba belaela ka hore, jwalo ka ketsahalang e sa tswa hlaoswa mona ka hodimo, na ho tshwanelehile hore moemedi a ananele matlotlo ao e seng a tjhelete maamong a itseng. Tjhebo ya Lekgotla ke hore ho tla ba boima ho qeta ka hore moemedi o lokela ho ananela matlotlo a jwalo haeba molemo wa lekeno leha e ka be lefe le amohetsweng bakeng sa tshebediso ya letlotlo, kapa dikotsi kapa ditshenyehelo tse bileng teng tsa ho sebedisa letlotlo, ha o bokellwe molemong wa moemedi.

Tlaleho

BC33. Kutlwanong le dintlhatheo tse Maamong a jwale a GRAP a Tlaleho ya Dipehelo tsa Tjhelete (Presentation of Financial Statements), Lekgotla le dumetse hore ha ho a tshwaneleha hore moemedi a hlakole bokalo ba matlotlo le mekitlane e bolokilweng tlasa selekane sa mong'a matlotlo le moemedi. Lekgotla ha le a ka la tshehetsa tlhakolo ya bokalo bona ka ha bo atisa ho emela diphapanyetsano tse arohaneng. Leha ho le jwalo, Lekgotla le ile la ela hloko hore haeba ditlhoko tsa Maemo a mang a GRAP di dumelletse tlhakolo ya letlotlo le mokitlane, maamong ao ditlhoko tsa Maemo ao di ka sebediswa.

Tsebahatso

BC34. Lekgotla le sisintse ditsebahatso mabapi le dilekane tsa mong'a matlotlo le moemedi Tokomaneng ya Dipuisano motheong wa hore basebedisi ba dipehelo tsa tjhelete ba tla fumana tsebahatso ya lesedi e le molemo ha e kgotsofatsa merero e latelang:

Beng ba matlotlo:

- (i) E nehelana ka lesedi ka sebopeho sa mesebetsi ya setheo le seabo sa sona mabapi le ditheo tse ding (tse atisang ho ba setheo se amehang, le hoja sena e se ka nako tsohle).
- (ii) E fana ka lesedi ka dikotsi tsa tjhelete le tseo e seng tsa tjhelete tse amanang le setheo se leng setho sa selekane sa mong'a matlotlo le moemedi.
- (iii) E fana ka lesedi ka bokgoni ba setheo ba ho phethahatsa mesebetsi ya sona ka bosona, ho kenyelletswa ho itshetleha ha sona ho ditho tse ding.
- (iv) E fana ka lesedi ka mehlodi ya setheo e leng polokelong ya setho se seng.

Baemedi

- (i) E nehelala ka lesedi ka sebopeho sa mesebetsi ya setheo le seabo sa sona mabapi le ditheo tse ding (tse atisang ho ba setho se amehang, le hoja sena e se ka nako tsohle).
- (ii) E fana ka lesedi ka dikotsi tsa tjhelete le tseo e seng tsa tjhelete tse amanang le setheo se leng setho sa selekane sa mong'a matlotlo le moemedi.
- (iii) E fana ka lesedi ka boikarabelo ba setheo ba tlhokomelo le tshebediso ya tjhelete e le moemedi (boikarabelo).
- (iv) E fana ka lesedi ka tshebediso le kabo ya mehlodi ya setheo mesebetsing ya moemedi.

BC35. Baarabedi ba Tokomane ya Dipuisano ha ba ka ba amohela boholo bo sisinnwang ba ditsebahatso, haholoholo nyalanyo ya diphetophetoho tsa tjhelete e kolotwang pakeng tsa ditho qalong le qetellong ya nako ya tlaleho, le ho hlalosa ditlhoko tsa tsebahatso tse seng di laelwa ke Maemo a mang a GRAP. Lekgotla le ile la dumela hore ditsebahatso di lokela ho hlophiswa hore di arabele haholoholo merero e hlalositsweng ka hodimo, mme hape ha di a tshwanela ho pheta lesedi le seng le fuwe dikarolong tse ding tsa dipehelo tsa tjhelete ho latela Maemo a mang a GRAP.

BC36. Nakong ya tshebetso ya ho fana ka maikutlo, baarabedi ba ile ba supa hore ho ka ba molemo ho tseba ha eba ho bile le dipolelwana tsa phediso ditlhophisong tse jwalo, le hore moelelo o neng o ka ba teng wa tsona ke ofe tlhophisong ka tjhebo ya mong'a matlotlo. Lekgotla le dumetse hore tsebahatso ena e kgotsofatsa merero e akaretsang e hlalositsweng temaneng ya BC34. mme le ile la dumela ho kenyelletsa Maemong.

- BC37. Baarabedi ba ED 122 ba ile ba tshehetsa ditsebahatso tse sisintsweng, empa ba ile ba bontsha hore lesedi le eketsehileng le ka hlokwa ditlhalosong tsa dipehelo tsa tjhelete tsa moemedi ka lekeno le ditshenyehelo tse mabapi le diphapanyetsano le ditho tsa boraro. Baarabedi ba ile ba ela hloko hore ditsebahatso tsena di tla tshehetsa tekolo ya boikarabelo moo moemedi a nang le ditekanyo tsa mosebetsi tse hlakileng mabapi le mesebetsi ena. Hore na, le hore ho fihla kae, ditsebahatso tsena tse hlalosehileng ka botlalo di ka itshetleha ho sebopeho le boima ba ditlhophiso tse sebetsang jwale, ekasitana le boemo ba boikarabelo bo batlwang. Lekgotla le ile la dumellana le maikutlo a hlahisitsweng ke baarabedi mme la kenyelletsa ditsebahatso tsena Maemong ana.
- BC38. Baarabedi ba ED 129 ba ile ba ela hloko hore lesedi le eketsehileng le a hlokeha dipehelong tsa tjhelete tsa moemedi ho hlahloba boikarabelo. Haholoholo, ba ile ba tshehetsa ditshisinyo tse tllileng pele hore di kenyelletse nyalanyo ya dibalantshe tse bulang le tse kwalang tsa matlotlo le mekitlane e ananetsweng ke moemedi ditlhalosong tsa dipehelo tsa tjhelete, haholoholo moo di ananelang diamohelwang kapa dilefuwang ho latela temana ya .57. Lekgotla le ile la kgothatswa ke dikakanyo tse fuweng mme la dumela hore nyalanyo e jwalo e ka ba molemo moo diamohelwang le dilefuwang di ananelwang ke moemedi.